

Bárdi Nándor (történész, Teleki Intézet) előadása: A romániai magyar kisebbség alkotmányjogi és politikai helyzete a két világháború között

1989. március 16.

<https://mediateka.ek.szte.hu/items/show/27024>

Hangfájl: 060_061.mp3

Átirat

[00:00:01](#)

Jó hát azt hiszem, magamat senkinek sem kell bemutatni, úgyhogy gyorsan rá is lehet térni a témára. Ez egy körülbelül 1 óra, 1 óra15 percet szeretnék beszélni.

[00:00:12](#)

Most ennek az előadás sorozatnak hármas célja lehetne. De végül is a dolog arra megy ki, hogy én úgy gondolom, hogy a jelenlegi légkörben a román magyar viszonyban igazából nem az egymásnak való odamondogatás, meg az egymás dicső csatáinak az előbányászása a legfontosabb cél. Hanem egyfajta légkörnek a megváltoztatása, és nem biztos, hogy a magyaroknak Romániában, a románoknak pedig Magyarországon keresztül a légkört megváltoztatni, hanem meglehet, hogy a magyaroknak Magyarországon, a románoknak Romániában kell ezt a légkört megváltoztatni.

[00:00:47](#)

Egész egyszerűen azt értem ez alatt, hogy egymásnak az axiómáit, alapértékeit nem értik ezek a népek és egyáltalán nem ismerik a történeti szituációkat, ahol a történeti események lefolynak. Másrészt pedig én úgy gondolom, hogy szélesíteni kell ezt a perspektívát, ahogy mi a nemzetiségi kérdést látjuk. Tehát ez nem csupán egy kulturális kérdés, mennyiségi(?) kérdés, nem csupán magyar kérdés. Hanem a központi probléma az, hogy a kelet európai modernizáció közepette ezek a társadalmak nem tudták megoldani a társadalmi integrációt, és ez egy kulcs probléma.

[00:01:22](#)

Tehát itt az integráció egy olyan kulcs probléma, amelyben minden összefut véleményem szerint. És ugyanígy a nemzetiségi kérdés, amelyet mintegy, hát sok esetben a hatalom legitimálására használnak föl vagy az integráció pótlására, mert ugye az ember legkönnyebben egy makró közösséggel, ezeken a nemzeti szimbólumokon keresztül tud azonosulni, illetve itt érzi azt, hogy mi csoport és ők csoport a klasszikus pszichológiában.

[00:01:52](#)

Na, most a forrásokról. Ennek az előadásnak a forrása, hát én eleve úgy terveztem volna egy ilyen szemináriumot vagy ilyen előadássorozatot, hogy valójában szeminárium lett volna, de hát a leterheltség miatt inkább az előadásformánál kötöttem ki.

[00:02:08](#)

Tehát amiről most fogok beszélni, tehát a romániai magyar kisebbség alkotmányjogi és politikai helyzete a két világháború között. Hát a következő munkák azok, amelyek figyelemreméltóak. Az egyik a Mikó Imrének a *Huszonkét év*¹, ami most újonnan reprintben meg is jelent és ennek a munkának az a problémája, ami az egész szakirodalomnak egyébként, hogy erősen politikai beállítottságú és közben nem tárgyalja az Országos Magyar Pártnak a magyarországi kapcsolatait. Mindig ebben a könyvben is úgy írnak, hogy illetékes magyar személyek, illetékes magyar csoport, illetékes magyar tényezők, miközben itt egy nagyon erős összejátszás van. Hát, már hogy ha eleve arra gondolunk, hogy az Országos Magyar Párt vezetőjét '24-től kezdve úgy hívják, hogy Bethlen György, akkor ez nem véletlen, mert ugye az öccse volt a Bethlen Istvánnak. Tehát el tudjuk képzelni, hogy itt bizonyos politikai megbeszélésekre sor kerülhetett.

[00:03:05](#)

Egy másik nagyon fontos munka, amit abszolút nem ismer a szakirodalom: Nagy Lajosnak *A kisebbségek alkotmányjogi helyzete Romániában*². Ez '44-ben jelent meg Kolozsváron, és valószínűleg egyszerűen ott maradt a raktárakban. Ezt se Erdélyben nem ismerik, sem Magyarországon. Egy olyan kétszáz valahány oldalas munka és egy fantasztikus jogi teljesítmény. Tehát tényleg kicitálva minden törvény, és ebben a, hát erre nem merek semmit hozzáfűzni.

[00:03:31](#)

Nagyon érdekes ilyen kisebbségvédelmi munka inkább Szász Zsombornak az *Erdély Romániában*, ami '27-ig tárgyalja a romániai magyar kisebbség történetét. Ez először angolul jelent meg, majd aztán magyarul. Ez inkább ilyen sérelmi, ilyen repressziós híreknek a felsorolása, de akkor is, a legtöbb adat ebben a Szász Zsombor munkában van.

[00:03:52](#)

Na, most nagyon fontos a Magyar Szemlének az 1928-ban van egy külön száma, egy ilyen [...] tematikus száma, csupa erdélyi szerzőtől. De ezek inkább ilyen hivatalos megnyilatkozások és a Magyar Kisebbségben lehet még találni a '37-es évfolyamban Gyárfás Elemér és Bernády György vitáját az első évekből, ami szerintem egy jó összefoglalása egyáltalán a magyar

¹ Mikó Imre: *Huszonkét év – az erdélyi magyarság politikai története 1918. december 1-től 1940. augusztus 30-ig*. A „STUDIUM” kiadása, Budapest, 1941. <https://adatbank.ro/cedula.php?kod=745>

² Nagy Lajos: *A kisebbségek alkotmányjogi helyzete Nagyromániában*. Minerva Irodalmi és Nyomdai Müintézet R.-T, Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1944. <https://adatbank.ro/cedula.php?kod=891>

szövetség létrejöttének, a párt alakulásnak. Van még ilyen, ami nagyobb munka, Sulyok püspöknek(?) az Erdélyi Évkönyv, ami '30-ban jelenik meg. Ott több lesz, tehát rengeteg statisztikai anyagot lehet ezekre megtalálni. Na, most konkrétan a kutatási anyagok, azoknak a sorsa elég furcsa. Az Országos Levéltárban meg lehet találni a bukaresti magyar nagykövetnek a rendszeres jelentéseit, illetve a Minisztertanács mellett működő Nemzetiségi Bizottságnak a jelentéseit, csak hogy ugyanebben az Országos Levéltárban működik egy olyan szellem, egy olyan személy, akit úgy hívnak, hogy Beke Zsófia. Hát, ez azt hiszem, hogy aki újkor történetével foglalkozik, meg fog ismerkedni ezzel a nővel. Erről azt kell tudni, hogy ő semmilyen anyagot nem ad ki. Tehát egy Juhász Gyulának a Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához, több hónapos, Aczél Györgynek óriási közbenjárásával és más egyéb dolgokkal, hónapos közbenjárása volt, hogy egyáltalán hozzá engedjék ezekhez az iratokhoz, és ott is kézzel kellett először leírni. Na, most hát azért hát egy [...] egyszerűen elhajtott. Na, most föl hívom a figyelmet, hogy május(?) ez Beke Zsófia hívják, Országos Levéltárnak külügyi referense.

[00:05:39](#)

Fölhívom a figyelmet, hogy május 6-án a nyilvánosság klub rendez a levéltárak nyilvánosságáról egy vitát, ami nagyon érdekesnek ígérkezik. Ugyanis hát az egyik, hát most gondoljátok el, hogy ilyen állapotok vannak az Országos Levéltárban és azt gondolná az ember, hogy a pártvezető intézetben sokkal rosszabbak az állapotok, ami nem igaz. Bemész a pártvezető intézetbe, ott van az anyag. Az országos levéltárban pedig nem így van. Öt kért adhatok le. Nem ismered a fondjegyzéket, tehát nem tudod, hogy mi van. A nőnél ott van a kezébe a jegyző(?) és ő tudja, hogy mi van azon felsorolva és azt mondja, hogy ebben mind személyi anyag van, ezért nem adhatja ki. És egyszerűen nem jutsz hozzá az anyagokhoz. Hát az Országos Magyar Pártnak meg az egész iratanyaga az Kolozsváron maradt. Hát azt most nem kell magyaráznom, hogy egy ilyen Pătrășcanu vagy egy Stefan, hát Ștefan Pascuról hírek terjedtek el, hogy talán ő, mint a kolozsvári egyetem rektora látott ezekből az anyagokból valamit, de ő több esetben a Magyar társalgásban(?) kifejtette, hogy még őt sem engedték be. Hát akkor el tudjátok képzelni, hogy magyar kutató pillanatnyilag egyszerűen nem férhet ezekhez az anyagokhoz hozzá. Tehát.

[00:06:48](#)

Na, most van még a korszaknak egy ilyen tragédiája, hogy a Magyar kisebbség című lap, ami '23-tól jelent meg egészen a '40-es évekig, és ez a legjobb ilyen kisebbségvédelmi szemle. Annak a szerkesztője Jakabffy Elemér, akinek a legnagyobb dokumentációt az egészben valahol Lúgos mellől kellett menekülniük, amikor éppen üldözték őket a mai gárdisták és egy patakban elhagyta az egész memoárok irodalmát, és ugye tintával írt, szétfolyt az egész. Ez így négy-, ötezer oldalról van szó. Ő minden nap írta, hogy mi történt a romániai magyar kisebbséggel. Hát különben(?) mindenféle alakok jártak Lúgosra, tehát egyszerűen ennyit a forrásokról, rátérve a konkrét előadásra.

[00:07:32](#)

A romániai magyar kisebbség történetének három nagy korszaka van. Az első 1918-tól 1940-ig tart, amire azt mondhatjuk, hogy ez a nemzeti kisebbség korszaka. Ez alatt én azt értem, hogy a románok is elismerik, hogy a romániai magyar kisebbség a magyar nemzet része, és egyszerűen kisebbségben él Romániában. Hogyha ennek nem is adnak jogi kifejezést, végül is erről van szó, tehát ezt az alkotmányban csak a 'rumîn' szót használják, tehát erről majd később lesz szó, hogy több módszerrel, mint nemzeti kisebbséget nem ismerjék el jogilag, de végül is mindenki tudomásul veszi, hogy vannak ilyen kisebbségek.

[00:08:14](#)

A másik ilyen nagy korszak a '48-tól 1973/75-ig tartó korszak, amikor már együtt élő nemzetiség a magyarság. Tehát már azt mondják, hogy ez a népcsoport, ez az etnikum ez Romániában él és a román állam része, és ez fontos, hogy nem a román nemzet, hanem a román államhoz tartozik, a Román Szocialista Köztársaság része.

[00:08:42](#)

A harmadik korszak véleményem szerint úgy a '70-es évek közepén kezdődik el. Persze erre több megnevezés van, erre a harmadik korszakra. Sütő Árpád azt mondja, hogy a fű meghajlik korszaka. Molnár Gusztáv azt mondja, hogy ez a diaszpóra kora. Az én általam is legjobbnak tartott kifejezést Balázs Sándor adja meg, ő azt mondja a hibernálás kora. Na, most ezek ugye mind azt fejezik ki, hogy ezt az egészet valahogy túl kell élni. Ugye a romániai magyar kisebbség ebben a szakaszban '73-tól kezdve magyarul beszélő román állampolgárok titulust nyert. És egyszerűen, hát most ezt nem kell különösebben magyaráznom, ezzel tele van ez a napi sajtó. Megszűnt a nemzeti kisebbség vagy egyáltalán az együtt élő nemzetiségként, vagy a sajátosság méltóságát képviselő nemzetiségként való életnek a lehetősége. Tehát én ezt a korszakot a hibernálás korának nevezem. Na, most ez a hibernálást kora valószínűleg egyszer meg fog szűnni, csak az a kérdés, hogy a hibernálásból az ember föl tud-e kelni, vagy nem tud fölkelni, és ebben a kulcskérdése az, hogy milyen alternatívái vannak a romániai magyar kisebbségnek.

[00:10:01](#)

Miután fölébred. Na, most én ezt látom az egész szakszeminárium céljának, hogy bizonyos ilyen történeti szituációkat tisztázzunk. A romániai magyar kisebbség történetében két ilyen kisebbség védelmi alternatíva volt a két világháború között. Az egyik a transzilvanizmus, a másik pedig az Országos Magyar Párt vagy a Magyar Kisebbség című folyóirat konzervatív liberális eleinte sérelmi politikát, majd jogvédő politikát képviselő kisebbség politikája.

[00:10:44](#)

Végül is erről a másodikról szeretnék beszélni, mert ez volt igazából hatékony. A transzilvanizmus az ilyen nevekhez kapcsolható, mint Imre Lajos, Tavaszi Sándor, Kós Károly,

Pál Árpád, Zágoni István, Krenner Miklós, Pálfi Miklós a későbbiekben. A transzilvanizmusnak az a funkciója, a romániai magyar kisebbség identitástudatának tekintetében, hogy egyrészt egy önigazoló ideológiát dolgoz ki arra, hogy nekünk mégis élnünk kell Magyarországtól függetlenül. Tehát ott egy nagyobb, tehát legalább annyira éles volt a helyzet a '20-as években az elmenni és az ott maradni szituációban, mint manapság. Ki kell dolgozni, hogy miért maradok én Erdélyben.

[00:11:32](#)

És a másik ilyen fontos pont és ez lesz visszavezetve ide a történelembe is. Tehát volt egy ilyen mitizáló hajlama az egész transzilvanizmusnak. A másik vonulata pedig vagy másik funkciója pedig az erkölcsi felülemelkedés a helyzeten. Tehát erkölcsileg kell bebizonyítani a románok felé is, hogy mi igenis így képviseljük itt Európát és egy olyan fajta polgárosodást megvalósítani, ami Magyarországon sem következik be, ugye mert hát azért egy Kós Károly vagy egy Krenner Miklós azért eléggé, jóval demokratikusabban gondolkodott, mint a magyarországi hivatalos politika.

[00:12:12](#)

Na, most ebben, aki ezt érdekel, hát ez elsősorban az irodalmi kérdések tolnak itt föl, mert irodalomban fogalmazódik ez meg nyíltan, igazából nagyon kevés vitairat születik(?). Hát a Pomogáts Béla, ami nem olyan jó könyv és Fábíán Ernőnek van egy nagyon jó könyv *A tudatosság...* igen, van *A példaadás erkölcse* és *A tudatosság fokozatai*. *A tudatosság fokozatai* az foglalkozik a transzilvanizmussal és a mai napig nagyon élő vita. Nem tudom a Limesről hallottatok-e, ahol ez egy központi kérdés. Mit csináljunk az egész transzilvanizmussal és most fog majd megjeleni külön föl hívom az irodalmárok figyelmét a Cs. Gyimesi Évának a *Gyöngy és homok* című tanulmány, ami azt hiszem a Bellovicsnál(?) meg is van, én áthoztam egyszer és a dokumentációjukban megvan, ahol Szilágyi Domokos költészetén keresztül nézi meg ezt az egész problematikát, és egyszerűen elveti. Tehát, hogy úgy értékel, hogy ebben a helyzetben a transzilvanizmus egy nagy hazugság lenne a számunkra.

[00:13:14](#)

Visszatérve az eredeti témánkhoz, én úgy gondolom, hogy a magyar kisebbség és az Országos Magyar Párt tevékenysége az ismeretéhez szükségesek, egyáltalán azoknak az alapoknak az ismerete, amiért küzdenek. Ilyen jogi alapok Romániában jó néhány született, de mindnek az a sajátossága, hogy ezek végül is nem lettek legitimek, tehát igazából nem lett alkotmányjog elleni forrás jellegük. Hát ilyenek voltak, amiről majd később bővebben akarok szólni. A gyulafehérvári határozatok, ami egy '18. december 1-én születtek meg, aztán a kisebbségvédelmi szerződés, ami Párizsban született és '19. december 9-én írták alá. Az 1923-as alkotmány, a '38-as alkotmány, ez a két alkotmány. Előtte Románia történetében még volt egy alkotmány 1866-ban, de az minket nem érdekel és az 1938-as kisebbség statútum.

[00:14:22](#)

Na, most hogyha a romániai magyar kisebbség történetet, két világháború közötti történelmét áttekintjük, akkor itt is nagyon fontos korszakolni.

[00:14:32](#)

Az első, itt végül is Mikó Imrének a korszakolását lehet alapul venni, de végül is mindenki ugyanígy korszakol. Az első korszak az '18-tól 1922-ig tart, amire az a jellemző... Erre a korszakra, az első korszakra, amit majd ugye ezt részletesebben ki fogom bontani, hogy ez végül is a politikai passzivitás kora és ekkor jön létre a Magyar Szövetség. Egy olyan szervezet, ami majd azért fog küzdeni, hogy elismerjék a magyarság kollektív kisebbségi jogát.

[00:15:15](#)

A második ilyen korszak az 1922-től '28-ig tart. Amikor már létrejön az Országos Magyar Párt és ez úgy próbál politizálni, hogy a különböző politikai pártokkal választási paktumokat köt. Ekkor még ugye a magyarság pártpolitikaként fogja fel a kisebbségi kérdést.

[00:15:41](#)

Na, most '28-tól '33-ig indul el az a folyamat, ugye meghal Ferdinánd király rákban és akkor kezdődik el az a folyamat, ami elvezet '40-ig, illetve '42-ig, amelyben, az egész politikai rendszer instabilizálódik, és a bibói értelemben a politikai hisztéria egyáltalán megindul. Tehát '28-tól '33-ig az Országos Magyar Párt független útkeresésének korszaka ez végül is, amikor függetlenül indul a választásokon.

[00:16:16](#)

'33-tól '38-ig van a negyedik korszak, amikor az Országos Magyar Párt egy revíziós harcok keresztüzébe kerül, mert Magyarországon ugye Gömbös jelentkezik. Utána pedig a kormányok, amelyek egymást után akarják kifogni a jobboldal vitorlájából a szelet mindig egyre inkább jobbra mennek, és a revíziót propaganda szintjére is, hivatalos propaganda szintjére erősítik. És Romániában ugye egy antirevizionista propaganda indul be és eközött őrlődik a romániai magyar kisebbség és ekkor van mélyponton. Ekkor tényleg a legnagyobb mélypontra kerül. És hát ugye 1938-tól 1940-ig tart az ötödik korszak. Amikor végül is létrejön a rendi Románia és ebben egy olyan, tehát az Országos Magyar Pártot a Magyar Népközösség fogja felváltani.

[00:17:16](#)

Na, hát akkor lássunk neki. Nem tudom, ilyen tempó jó vagy lassabban? Vagy... Jó, oké. Csak a fontosabb dolgokat jegyzeteljétek le.

[00:17:33](#)

Na, most az első korszak az a passzivitás kora, a Magyar Szövetség létrejötte. Itt először két dolgot a gyulafehérvári határozatokkal és a kisebbségi szerződéssel akarok foglalkozni. A Gyulafehérvári határozatokat ugye '18. december 1-jén hozták meg. Nem mindegy, hogy hogyan. Az előzetes tárgyalásokon Goldiş, a Román Nemzeti Pártnak egyik vezetője benyújtja a határozattervezet és annak a harmadik pontjában pontosan az szerepel, hogy a románok által lakta részeknek autonómiát kér. Majd a területen, egészen Erdély területen össze kellene hívni egy alkotmányozó nemzetgyűlést, ahol a nemzetiségek arányszámuk szerint vennének részt, és ők töltenék ki tartalommal az autonómiát.

[00:18:24](#)

Na, most a Román Nemzeti Párton belül a fiatalok ilyen, hogy Vaida-Voevod vagy Vladomir Silvio. Ezek mindenképpen az egyesülés mellett vannak és elutasítják Goldişnak a javaslatát. A szocdemek és Pop Kitcho(?), ők önkormányzatot akarnak, de úgy, hogy a nagy Romániával egyesülve.

[00:18:51](#)

És ekkor megjelenik ugye a mindent megoldó Maniu, aki a Román Nemzeti Pártnak a vezetője és ugye nagyon fontos azt tudni Maniuról, hogy neki állati nagy tekintélye van ekkor. Mert Maniu előtte Bécsbe volt. És erről keveset szoktak beszélni és a bécsi, illetve a prágai rendet a Monarchia román katonái tartják fenn. És ezért cserébe eléri, hogy negyven ezer katonát hazaengednek a monarchia hadseregéből arra számítva Maniu, hogy ezek ugye beszállnak a román csapatok mellett Erdély felszabadításába. Csak ugye Magyarországra nem jöhetnek. Hát akkor Szerbián keresztül kellene jönni, csak hogy akkor már elindult a harc a Bánság-Bánátér és a szerbeknek is volt annyi eszük, hogy amikor megérkeztek hozzájuk ezek a katonák, hát körülbelül negyvenezren, fogták magukat és lefegyverezték őket. Tehát fegyverhez jutottak, plusz ezeket hazaengedték, ezek szétterjedtek(?) Romániában és csak a baj volt velük. Tehát úgy Erdélyben, mint Romániában. De ezt még ott nem tudják, a gyulafehérvári határozatban, és azt hiszik, hogy Maniu ténylegesen katonai potenciállal rendelkezik. Azon kívül Maniu kapcsolatban áll a királyi házzal, ami akkor éppen Iaşiban van, és állandóan leveleket váltanak. És végül is ő alakítja ki azt, tehát ami végül is három pontban fogalmazható még meg, hogy feltétel nélküli csatlakozás, Romániához. Az alkotmányozó nemzetgyűlési önkormányzat Erdélynek. És a harmadik pont egy nagyon lényeges dolog. Még pedig az, amikor kijelenti, hogy teljes nemzeti szabadságot adna az együtt lakó nemzetiségeknek, tehát ez benne van a határozatokban.

[00:20:51](#)

Tehát itt föl lehet sorolni azt, hogy a kormányzás anyanyelvén; mindenki maga végezheti oktatási ügyét; saját közigazgatás; a politikai intézményekben a nemzetiségek a száz[alék], arányuknak megfelelő részvételt kapnának; egyenlő és titkos választójog; teljes sajtószabadság; radikális földreform. És ami nagyon érdekes lesz, hogy az ipari munkásságnak a nyugatival

megegyező jogokat adnának. Na, most ez azért érdekes, mert Romániában volt Európában az utolsó paraszt fölkelés 1900, vagy parasztháború, hogy így mondjam, 1907-ben. Tehát a politikai intézményrendszer ezektől a törekvésektől jóval el volt maradva.

[00:21:34](#)

Na, most ezt az egyesülési határozatot már decemberben fölviszik a királyhoz, és a király ezt törvénybe is foglalja, mégpedig úgy, hogy az első pontot, tehát az egyesülésről. Tehát az önkormányzatról és az önkormányzatról és nemzetiségek jogáról szóló részeket nem, de az egyesülésről szóló részt, azt törvénybe iktatja. De a többi rész nem került be a törvénybe.

[00:22:04](#)

És ezzel a gyulafehérvári határozatokat, mint olyan az semmit sem ér, miközben a szász és a magyar kisebbség végig erre hivatkozik. Na, most ugye 1920-ig, '20 áprilisáig önkormányzat működik Erdélyben, mégpedig román vezetéssel, de a [...] vezeti ezt.

[00:22:25](#)

És hát ez ennek a jogállását is elfogadja a király, olyan apró kitétellel, hogy a kormányzó tanács nem rendelkezhet a külügyek, a hadügy, az állambiztonság, a vámügy és a közlekedés fölött. A telefon, a távirat, a vasút, a posta fölött nem rendelkezhet, tehát értitek, ennek a [...] tanácsnak végül is csak egy dekoratív szerepe van, tehát igazából valóságos funkciót nem végez.

[00:22:56](#)

Na, most a gyulafehérvári határozatok jogi érvényességéről Romániában nagyon nagy viták alakulnak ki. Hogy ezeket a vitákat csak egy pillanatra is érzékeltessem. Tehát ahhoz tisztán kellene látni, hogy milyen pártok vannak egyáltalán Romániában. Most ehhez teszek egy kitérőt.

[00:23:17](#)

Tehát az első világháború előtt két nagy párt van Romániában, a konzervatívok és a liberálisok. A liberálisokat azt a Brătianu család vezeti hagyományosan. A konzervatívokat pedig Take Ionescu. Most ugye a[z] első világháború előtt általában a konzervatívok voltak hatalmon és ők inkább egy ilyen Német Szövetségi pártiak voltak, miközben a liberálisok azok erősen francia orientációjúak, tehát ilyen antant orientáltak. Dehát természetesen a háború után, ugye a liberálisok kerülnek majd nyeregbe.

[00:23:53](#)

Na, most a háború után megszűnik a Konzervatív Párt, egyszerűen tönkre megy, és föl fogja váltani ezt a Néppárt. Ez az Averescu-féle Néppárt, ahogy mondom. Na, most ez az Averescu, ez egy tábornok. A Mărășești győz(?) az első Világháborúnak egy olyan csatája, amiről nem

lehet eldönteni, hogy most a németek győztek, vagy a románok győztek. A románok mindenesetre úgy gondolják, hogy ők győztek. Óriási veszteségek voltak ezek Iași(?) környékén. És ő ennek a pártnak a vezetője.

[00:24:29](#)

A másik ilyen nagyon nagy párt a Román Nemzeti Párt, ami a Maniu-féle párt, ami még a Monarchiában jött létre.

[00:24:41](#)

Ezenkívül léteznek még kisebb parasztpártok. Ez van a Regátban is, tehát a királyság területén és a Besszarábia. Ezek igazából nem jelentősek addig, míg nem fuzionálnak, majd később a Nemzeti Párttal, de hát ez számomra nem érdekes. Most még van két kicsi párt, ami azonban majd később szerepet fog játszani. A Nicolae Iorga által vezetett Nemzeti Demokrácia Pártja és a Cuza-féle Nemzeti Védelem Pártja. Tehát így néznek ki a pártok Romániában, és ez körülbelül megtartják magukat egészen '38-ig, amikor valami hatvanhat párt van. Annyi indul a választásokon és ettől teljesen tönkre is megy az egész politikai intézményrendszer.

[00:25:23](#)

Na, most a gyulafehérvári határozatokról mit mondanak? A liberálisok azt mondják, hogy ez egy fontos megnyilatkozás, de Gyulafehérváron nem két önálló politikai testület, tehát nem egy unió jön létre, hanem Gyulafehérvár végül is, vagy hát Erdély elfoglalása, az impériumváltás az egy annexiós folyamat, és ezért nem ismerik el a gyulafehérvári [...] a jogosságát. A Nemzeti Párt itt azt mondja, hogy elismeri a gyulafehérvári határozatokat, azonban kollektív jogot semmiképpen nem hajlandó adni a nemzetiségeknek. Azért, mert szerintük Romániában nemzetiségek sehol sem élnek egy tömbben és olyan nagy számban, hogy ez megadható lenne. Hát ennek a valóságtartalmára is föl hívnám a figyelmet, hogy a háború után a Románia lakosságának huszonhat százaléka nemzetiségi és hát ugye egy területen laknak vagy nem... Hát gondolni kell a határ menti területekre, amelyek akkor még nem indult meg a telepítés, illetve hát Székelyföldre. Hát, ami igazából nem, nem különösebben. Hát másrészt meg ugye Besszarábia, ami megint nem esetben kérdés.

[00:26:37](#)

Tehát mondom a liberálisok azok, akik teljes mértékben elutasítják és azt mondja a Nemzeti Párt, tehát Maniuék pedig azt mondják, hogy ők megtartják ezeket a pontokat, de a kisebbséget nem lehet jogi személyiséggel felruházni, önálló önkormányzattal és saját területtel nem rendelkezhetnek. Ha a többi párt és a parasztpárt azt mondja, hogy tagozódjanak osztálpártba az Averescu-féle Néppárt az nem is foglalkozik a kisebbségi kérdéssel, mert számukra a kisebbségi kérdés az első a zsidó kérdés, mert ők Erdélyben nem, nincs igazából bázisuk.

[00:27:23](#)

Na, most a második ilyen fontos alapokmány a kisebbségi szerződés, ami 1919. december 9-én íratott alá Párizsban.

[00:27:36](#)

Na, most hát Brătianu az egész ősszel, '19 őszén kint van a párizsi béketárgyalásokon és két kérdésben nem tudnak megegyezni. Az egyik a Bánság kérdése. Ugye ők az egész Bánságot szerették volna, a románok, majdhogynem a Tiszáig, de hát ezt a szerbek nem, tehát Jugoszlávia nem engedhette meg, ugye nagyon jól termő terület.

[00:27:59](#)

És Brătianu már egészen odáig elment, hogy lemondott a Debrecen környéki területekről, mondván, hogy ugye a tehát a béketárgyaláson ez úgy volt beadva, hogy ott lakik még egymillió román és a Tiszáig kérik a területeket, de Brătianu nagyvonalú volt és Bánságért cserébe lemondott volna erről a területről, illetve a Szeged, tehát az újszegedi részről erről lemondott, de hát mégse ment be a konferencia politikai tanácskozó testülete. Illetve nem ment bele abba, hogy kisebbségvédelmi szerződést kössenek. Tehát ebben a két dologban ő nem ment bele és inkább hazudozott és lemondott.

[00:28:39](#)

Na, most a kisebbségvédelmi szerződésre azt mondta, hogy ők már megcsinálták Gyulafehérvárt és nekik biztosítva van minden joguk, és nem kell még egy külön szerződés erre, mert ezzel beleszólnak Románia belügyeibe. Csak ebben az a paradoxon, hogy ő már tudta, hogy a gyulafehérvári határozatot nem fogják elismerni, tehát nem fogják alkotmányerőre emelni. Miközben az is igaz, hogy ilyen dokumentumokból kiderül az, hogy Maniu és Brătianu végig levelezésben volt, tehát az, hogy adják meg a nemzetiségeknek a mindenféle szabadságjogot, ezt Brătianu javasolta Maniunak.

[00:29:20](#)

Tehát erre van egy dokumentum, tehát több levél épül(?), egyrészt a Bălan érseknek, másrészt pedig Maniunak rendszeresen ír, hogy nyugodtan megadhatják ezeket a jogokat. Hát ő már tudta akkor, hogy az alkotmányt ő fogja megcsinálni. Na, most ebben az egészben az volt a lényeg, hogy ő Párizsból hazautazott és nem neki kell aláírnia a szerződést, hanem kiküldte a Vaida-Voevodot, aki utána lett a miniszterelnök, aki egyébként erdélyi volt és ő írja alá. Ugye ebben van egy, kettős nyereség van. Az egyik az, hogy neki, hogy nem Brătianunak kell vállalnia a szerződésért a felelősséget, másrészt pedig egy erdélyi írja alá a szerződést.

[00:29:56](#)

Na, most aláírják a szerződést, Vaida-Voevod az még Londonban van, amikor az újságból megtudja, hogy már őt is leváltották és helyette Averescu lesz a miniszterelnök. Na, most ebben pedig az volt a poén, hogy Averescu az egy rendkívül népszerű ember Romániában, mivel ő az egyetlen háborús hős a politikai elitből, ad egy. Ad kettő pedig az ő kultuszminisztere az Octavian Goga a költő, ugye Ady kapcsán meg más kapcsán merül föl.

[00:30:27](#)

Goga pedig arra való, hogy megbontsa a Maniuiék tömbjét. Ugyanis amikor a rájöttek Maniuiék arra, hogy a kormányzó tanácsot semmibe se veszik, akkor érezték, hogy itt végül is a nemzeti mozgalmat a feudális Románia legyőzte. Tehát a bojárok győztek az erdélyi polgárok felett. Ők ezt így fogalmazzák meg, és nagyon erős tömörülést alakítottak ki azért, hogy Brătianuékat visszaverjék. Na, most, hogy ezt a társaságot megbontsák, hogy ebből a társaságból kivették a Gogát, akinek adtak egy miniszteri tárcát, és ő különböző csalikkal próbálta ezt a társaságot megbontani. Tehát ez volt ennek a lépésnek, ugye Averescu a miniszterelnök a lényege. Ennyit a politikáról.

[00:31:12](#)

Most a kisebbségi szerződést tartalmáról. Az első pontban kimondják, hogy ezt a kisebbségi szerződést alaptörvényként kell elfogadni. Hát ez nem történt meg Romániában. Ebből semmit nem cikkelyeztek be alaptörvényként. Ugye az alaptörvény ez azt jelenti, hogy az alkotmány és azzal szemben nem lehet semmiféle rendeletet hozni.

[00:31:34](#)

A kisebbségi szerződésben egyrészt egyéni jogokat határoznak meg, másrészt kollektív jogokat. Az egyéni jogok, azok hasonlítanak a gyulafehérvári szerződéshez, tehát élet és szabadsághoz való jog, állampolgársághoz való jog, állampolgári jogegyenlőség, kisebbségi nyelvek szabad használata, egyenlő elbánás a jogban, saját nyelven való közélet. A kollektív jogoknál van két nagyon lényeges dolog. Egyrészt az, hogy állami pénzből arányosan a kisebbségre fordított összeghez való jog. Tehát ez azt jelenti, amit Erdély adó, tehát az erdélyi magyar közösségnek adóznak, annak vissza kellett folyni ugyanebbe a kisebbségi intézményrendszerbe. Ez majd később elő fog jönni, hogy a falvaknak kellett egy 14 százalékos pótdót fizetni, iskolai adót és ezt a 14 százalékos iskolai adót, ezt a román iskolára fordították, miközben a faluban egyetlen egy román nem volt. Tehát végül is elvitték ezt a 14 százalékot. Na, most egy Csíkszentdomonkosnál, ahol az évi adó 4-5 millió lej, hát értitek, ez már nem kis összeg.

[00:32:42](#)

A másik ilyen kollektív jog az erdélyi székely és szász(?) kormányzata. Tehát a kisebbségi szerződésben a románok megígérték, hogy megadják ezt az önkormányzati jogot. Tehát nem

cikkelyezték be, illetve hát ugye az alkotmányba mivel nem vették be, ennek a kisebbségi szerződésnek, valljuk be, őszintén jogilag semmiféle alapja nem volt Romániában. Erre mindig erre hivatkozunk. Na, most nézzük a magyar politika életet, tehát a magyar passzivitást.

[00:33:15](#)

Először a szászokkal, az '19. január 8-án a Szász Nép Szervezet Medgyesen kimondta az egyesülést Romániával. Hogyha már itt jognál tartunk, ez is jogtalan volt, mert három év múlva a Szász Népgyűlés – tehát van egy hivatalos terület, ami az egész királyi földet tartalmazza, meg így tovább – tiltakozik emiatt és egyszerűen ehhez ennek a medgyesi gyűlésnek nem lett volna joga. Nem, nincs határozati joga. Ez néhány ember összeül végül is, és ez olyan, mint amikor behívják Kelet-Európába a szovjet csapatokat. A hely(?) ilyen típusú akció volt. Most a szászok ebből előnyt akarnak csinálni, hogyha ők már először csatlakoztak Romániához. És ez végig surlódást jelent a magyar kisebbséggel a két világháború között. Tehát hogy ők mindig a kormánypárthoz állnak és igazából sosem állnak ki a kisebbségek mellett.

[00:34:07](#)

Na, most a magyaroknál. Az egyik legfontosabb az, hogy itt van egy komoly gond, tehát egy ilyen szemléletbeli gond. Ugye mert Károlyiék még '19 februárjában is állandóan azt hajtogatják, hogy belgrádi szerződés. A belgrádi szerződéssel pedig már a kutya se foglalkozik, és a románok úgy gondolják, hogy nekik, mivel a királyuk törvénybe foglalta azt, hogy Erdély egyesült Romániával, tehát a [...], akkor Erdély az övék. Na, most ebből adódik, hogy hűségesküt kéne letenni a magyar köztisztviselőknek. Amit nem, egyszerűen nem tesznek le, merthát ők még mindig a magyar, még voltak olyan szituációk, amikor még a magyar államtól kapták meg a pénzüket. Na, az még mindig, a Monarchia még mindig működött, egyszerűen nem sikerült agyonütni, és hát ezt nem tették le egyszerűen a hűségesküt és emiatt tömeges elbocsátásokra került sor.

[00:35:09](#)

Hát aztán tudni kell, hogy ezt tudjátok, hogy '23-24-ig 200.000-en menekültek el Erdélyből. Tehát ez egy konkrét 197.340 valamennyien, tehát durván 200.000 menekült jött el Erdélyből, és ez nagyrészt ebből a középosztályból. És ez az erdélyi magyar kisebbségnek az egyik legnagyobb tragédiája azóta is. Hát ugye '40 után megint 200.000-en eljöttek. És hát most ugye most ezek a húszeszes számok ezek már nem, nem tétel, hogy úgy mondjam. Hát csak ez igazi kataklizmát jelentett Magyarország számára.

[00:35:45](#)

Na, most a kolozsvári főispán, Grandpierre Emil, a Kolozsvári Grandpierrenek az édesapja az elment Nagyszebenbe, ahol a kormánytól a Román Kormányzótanács székelt és folyamodik egy engedélyért, hogy a közigazgatás mindenütt a lakosság nyelvén folyjon. Szóba se állnak vele. Elutasítják és ezek után teljes passzivitásba szóródik a magyarság. Két választás van. Ezeken abszolút nem vesznek részt, senki nem rakja le az esküt. Egyetlen egy

intézményrendszer működik az egyház, de az is jogtalanul, mert ugye a papok sem hajlandók letenni az esküt.

[00:36:28](#)

Miért voltak passzívak? Hát egyszerűen az egyik kézenfekvő dolog az, hogy nem is lehetnek mások, ugyanis rengeteg letartóztatás van. A székely hadosztály még harcol. Tehát például a székely hadosztálynak van egy ellenrohama Zilahnál. Meghal néhány román. Akkor fogják és az Apáti Istvánt, a Székely-Magyar Nemzeti Tanácsnak a vezetőjét letartóztatják és 900.000 lej büntetésre megbüntetik. Vagy, és elvitték Nagyszebenbe, ahol egy magánzárkába berakják.

[00:37:00](#)

Na, most itt a különböző ilyen, hát véleményem szerint kissé elfogult munkánkban is tényleg egy ilyen mértékadó szám, körülbelül 12-13.000 embert vittek el az Ókirályságba kényszermunkára ebben az időszakban, majd hogyan a politikai elitet, tehát itt nagyon sokan meghaltak tehát. Ezeket nehéz tényleg objektívan leírni. Ez az egyik tehát, az állandó zaklatások, hát nem is volt más lehetőség.

[00:37:26](#)

A másik az, hogy Magyarországon nagyon zavaros a helyzet, nem tudják, hogy mi van Magyarországon, mint a Tanácsköztársaság, hát azért ezek jobbára igazi polgárok. Hát gondoljatok bele, hogy ilyen városok polgárságról van szó, mint Temesvár, Arad, Nagyvárad, Szatmár, Kolozsvár, Brassó, Marosvásárhely. Hát ezek jóval polgárosultabbak mint a mi alföldi városaink.

[00:37:51](#)

A harmadik ilyen dolog, és azt hiszem ez az egyik legfontosabb. Tudják, hogy folynak a béketárgyalások, és hogyha ők hűségesküt adnának, tehát a romániai magyarság vezetői, hogy elismernék Romániának a fennhatóságát, ez egy óriási adu lenne a románok kezében. És ezt nem akarják megadni a románoknak.

[00:38:17](#)

Na, most hát miben is volt, és kitérünk itt a főhatalom változásnak a hatása. Tehát az, hogy végül is a főhatalmat a magyaroktól a románok vették át. Ez négy pontban foglalható össze. Közjogilag azt jelentette, hogy őrsváltás történt a közigazgatásban. A hűségeskü az arra is jó volt, hogy a románok tudták, hogy nem fogják a magyarok letenni a hűségesküt, de legalább el lehetett volna zavarni a magyar tisztviselőket. Az igazi gond Erdély szempontjából minden nemzetiségi gondolat nélkül az, hogy a románoknak nem volt megfelelő apparátusa arra, hogy ezt a köztisztviselő helyet föltöltse. Tehát miközben Erdélynek fele ugye román vagy több mint a fele, most itt mindegy, hogy milyen statisztikát vetünk össze, az értelmiségnek csak 16%-a

román, ugye. És az is nem, nem ilyen köztisztviselői pályára, hanem inkább a papi pálya, tanítói pálya az övé.

[00:39:10](#)

És rengeteg olyan szakképzetlen embert hoznak be Rágából(?), aki alkalmatlan, teljesen alkalmatlan ezekre a köztisztviselői feladatokra, plusz nem tud magyarul. Hát ugye a magyarok pedig hát nem igazán tudtak románul, mivel hát a városokban, ahol ez... hát falvakban ugye nem jelentett ennyire súrlódást, de a városokban komoly súrlódást jelentett. Tehát közjogilag egyrészt őrségváltás történt a közigazgatásban. A művelődés szempontjából, oktatás szempontjából, megszűnik az állami támogatás, és rengeteg olyan népművelési feladat marad, ami elképzelhetetlen a magyar társadalom megszervezése nélkül.

[00:39:53](#)

A harmadik ilyen... Húha, megy az idő. A harmadik ilyen nagyon fontos dolog a szociális helyzet. Na, ez most arról van szó, hogy az állami szociálpolitika ezentúl a románságot fogja támogatni. És a magyarság, mint magyarságon belüli társadalmi rétegek eltolódtak. Egyszerűen a középosztály az tömegesen kiáramlott. Tehát egy olyan szituációra kerül sor, hogy az arisztokrácia ott marad Erdélyben, ahol ott a földje. Ugye a parasztság és a városi munkásság szintén ott marad. A középrétegek pedig szedik a sátorfájukat és elmennek Magyarországra. Tehát ez a... ennek a 200.000 menekültnek a döntő többsége ilyen középosztálybeli hivatalnok, szellemi szabadfoglalkozású, magántisztviselő, orvos és egyéb ilyen foglalkozású egyén.

[00:40:46](#)

Na, most a negyedik ilyen dolog a gazdasági élet, ahol egyrészt a földreformmal fogják megfojtani a magyarságot, másrészt pedig a hitel és ipari életet korlátozzák.

[00:40:58](#)

Na, most '20 környékére nyilvánvalóvá vált, hogy fel kell hagyni a passzivitással. Több okból is. Az első és legfontosabb ok az, hogy megcsinálják a földreformot a magyarok nélkül. A közösségi élet nem megy az egyházak nélkül, és a kisebbségi szerződését is védeni kell. Tehát a kisebbség... tehát a magyarság vezetői úgy gondolják, hogy a kisebbségi szerződés betartását kell támogatni. Most ekkor alakul ki az az elképzelés, hogy egy szervezetet kell létrehozni, amely a magyarság kollektív jogait képviseli, úgy a nemzetközi szervezetek előtt, mint Románián belül.

[00:41:45](#)

Ezért két ilyen törekvés alakul ki. Egyrészt megalakul a Magyar Szövetség, '21 januárjában Kolozsváron. Ennek a vezetője Grandpierre. A lényege az, hogy... Most egy kicsit gyorsabb tempóra kapcsolnánk. Jó? Mert nagyon le fogunk maradni az idővel.

[00:42:11](#)

Szóval a Magyar Szövetségnek a lényege az az autonómiai ideológiának a lényege. Ide a Magyar Szövetséghez a régi magyar vezetőréteg sorolható be. Azt, hogy egyrészt a kisebbségi szerződést akarják tartalommal megtölteni, másrészt a külföld figyelmét akarják felhívni a sérelmekre.

[00:42:32](#)

Ugyanígy januárban jelenik meg a *Kiáltó szó*, amit Kós Károly, Pál Árpád, Zágoni István írt. Az ő elképzelésük pedig az, hogy azonnal be kell illeszkedni Romániába. Semmiféle különállást nem kell tanúsítani, ellenben hangoztatni kell Erdély autonómiájának szükségességét. Pedig úgy gondolták, hogy Maniuékkal össze kell fogni, az Erdélyi Nemzeti Párttal, egy erdélyi autonómiát kell kivívni. Hát ezek ugyanis a transzilvanista társaságok itt a legpregnánsabb figura az Kós Károly. Ebben a dologban.

[00:43:11](#)

Most ebben az időszakban teszik le a püspökök a hűségesküt a király előtt és megenyhül a légkör. És létrehozhatják a Magyar Szövetséget, amit azonban október 30-án felfüggesztenek. Tehát '21. október 30-án felfüggesztenek. Majd '22 tavaszán újra engedélyezik a Magyar Szövetséget.

[00:43:38](#)

Közben ez a két irányzat, tehát a Grandpierrék létrehozzák a Magyar Nemzeti Pártot. Tehát ezek a... ebből alakul ki majd később az Országos Magyar Párt. A Kós Károlyék meg a Magyar Néppártot hozzák létre, de a választásokon együtt indulnak, például a '22-es választások.

[00:44:00](#)

Hát lényegében itt óriási visszaélések vannak a választásokon, eleve a jelölő listán. A magyarokat lehaladják a jelölőlistákról és a politikailag, végül is két, tehát pontosabban három képviselőt tudnak bejuttatni, de két ember számít. Tehát a Bernády Györgyöt tudják bejuttatni a parlamentbe, Sándor Józsefet és Zima Tibort. Zima Tibor az egy aradi pofa, ez nem sokat szól bele a parlament dolgaiba. A Bernády György az a marosvásárhelyi főpolgármester volt. Ő neki a liberálisokkal Brătianuékkal vannak nagyon jó kapcsolatai. Ő a közvetítő Bethlen István és Brătianu között, mert neki van egy ilyen szerepe is. A Sándor József, az pedig egy Bukarestben felnőtt székely, aki már a Magyar Parlamentben is képviselő volt. Tehát ők ketten vesznek részt a parlamenti harcokban.

[00:44:50](#)

Na, most ebben az időszakban a legfontosabb dolog, amit majd egy másik előadás alkalmával részletesen fogok részletezni, az a földreform. Amit 1921. június 23-án hoznak törvényerőre.

A földreformnak mi a célja? Egyrészt a Románián belüli elégedetlenségnek a kielégítése. Másrészt a regátai liberális burzsoá szeretne terjeszkedni. És itt tennék egy kitérőt, amit én nagyon fontosnak látok, de tényleg nagyon fontosnak. És még hogy ha megy is az idő, ezt el kell mondanom.

[00:45:28](#)

Arról van szó, hogy a Romániában az, ami nálunk '48 után lezajlódott, hogy megjelenik, ugye a dzsentri egyfajta elszegényedése satöbbi, satöbbi és betagozódik ez a réteg az állami közhivatalokba, és máshova. Romániában nem zajlik le, hanem a romániai politikai elit továbbra is a bolyárokból áll. A bolyároknak két csoportja van. Az egyik csoport az, akik továbbra is megmaradnak a nagybirtoknál és kiadják ezt a zsidó bérlőknek. És a zsidók bérlők ezt tovább osztják a parasztoknak. Hát ezért van az antiszemitizmus Romániában, mert ugye jövedelmet hoz a banktőke és a bankba teszi a pénzét. Na, most ez a liberális elit, tehát ez lesz a liberális pártnak a...

[00:46:14](#)

A banktőke és a bankba teszi a pénzét. Na, most ez a liberális elit – tehát ez lesz a liberális pártnak a bázisa – ez a banktőkére támaszkodó bojár réteg, ez érzi azt, hogy földet kellene osztani, mert ezzel lehet megoldani a belső társadalmi feszültségeket. Csak hogyha ő földet osztana, akkor a saját népe alapjától szabadulna meg, mert ugye neki a bankbetétjének a banktőkéjének az alapja a nagybirtok. Na, most neki ezért fontos az, hogy a [...] a propagandát támogassa. És ezt ki lehet mutatni Szlavicsnál és másoknál, hogy igazából a liberálisoktól jön a pénz.

[00:46:55](#)

Tehát nagyon fontos az, hogy nekik Erdély elfoglalása nemcsak azt jelentette, hogy most a nagy román nemzeti állam beteljesült. Nem. Azt jelentette, hogy földet tudtak osztani a Regát-beli parasztoknak, és ők is földhöz jutottak, ami óriási tökélet jelentett. Ugyanis az erdélyi földosztást, azt úgy csinálták, hogy mielőtt meg lett volna a rendelet összeírták, hogy milyen földet akarnak elvenni. Na, most csak egyetlen egy ilyen döntő dolog. Na és ugye a harmadik ok, na most nagyon fontos ennél, amit én elmondtam, hogy ezzel együtt a román eszméletörténetbe beszívárog valami, amit úgy hívhatnánk, hogy expanzió.

[00:47:27](#)

Tehát nem törekednek a belső odafigyelésre, a belső hibáknak a felismerésére, hanem egy rendkívüli expanzióval, újabb és újabb dolgokat meghódítani. Ez a dolgok ez fontos, mert sok mindenre vonatkozik. És ebből adódik az, hogy Románia egészségét és nagyszerűségét, heroizmusát '18 előtt azért kellett állandóan fennhangon hangoztatni, hogy Erdély az övék legyen, hogy amikor a nagy Románia létrejön, azért nem lehetett a belső hibákból beszélni, hogy Erdély megmaradjon.

[00:48:05](#)

Tehát ezért kialakul egy olyan, hogy soha sincsen befelé nézés, mindig kifelé megyünk és van, és addig az irracionálizálódásig, amíg ma, a mai napig eljutunk, ennek itt vannak a gyökerei. Tehát nekik nincs Mohácsuk, nekik nincs '48-uk, nekik nincs Trianonjuk. Ami ugye a magyarságot egyszerűen észre kellett, hogy térítse, nem volt más lehetőség. Tehát ez egy nagyon fontos, ez a totális expanzió állandóan, és ennek a gyökerei itt vannak. Ez ugyanúgy, mint amikor most megnézzük, hogy mi a román progresszió, a román progresszió ma irracionális. Ez a mioritikus térről ír, a [...] filozófusa, a legfontosabb Eliadénak a mítosz elmélete. Ez ma a román progresszió.

[00:48:48](#)

És ez ebben az értelmiségnek az a skizofrén érezhető meg, hogy nem tud máshoz hozzányúlni, mert hogyha hozzányúl a nemzeti eszményekhez a dákoromán és még így tovább kiveti magából a nemzet. És ez valahol itt, ennek a társadalmi alapjai itt keresendők a 19. század végén ennél az egész bojár problematikánál. Most nem akarom erre az egy dologra leszűkíteni, de ez jól mutatja azt a logikai láncot, amiért szükség van ezekre. Most elnézést ezért a kitérőért, de ezt fontosnak tartottam.

[00:49:19](#)

Most a harmadik ilyen dolog, ami a földosztást, hogy mondjam, sürgeti az, hogy a kisebbségekkel többet lehet tenni. Tehát a Magyarországnak a pozícióját csökkenteni kell. Hát egyetlen egy számadat: a magyar egyházak földjeinek 84%-át elvették. Ez 320 ezer holdat jelentett.

[00:49:41](#)

Ami azt jelenti, hogy a magyar iskolákat nem tudják miből eltartani, mert ugye ezek az egyházi földek, ezek mind iskola földek voltak jó részt vagy szociális otthonoknak, kórházaknak az ellátását biztosította. A magyar intézményrendszer ezzel összeomlott.

[00:49:58](#)

Jó, na, most '23-ban hozzák meg az új alkotmányt, tehát nagyon sokat beszélnek ugye '23-ban hozzák meg az új alkotmányt, aminek a tartalma az, hogy Románia, Román Királyság egy egységes nemzeti állam, tehát a nemzetiségek egyszerűen sehol sincsenek a kisebbség tételezen megfogalmazva.

[00:50:23](#)

Külön kisebbség fogalmát abszolút el sem ismeri, csak vallási kisebbség fogalmát ismeri el, hát itt a zsidókra gondolnak elsősorban. Ellenben a vallásnál ott kifejti, hogy két román egyház van: az ortodox egyház és a görög katolikus egyház, ami ellenben a többiek tehát a hivatalos vallás,

az az ortodoxia lesz, a többi egyház közül pedig a fő vallás az a görög katolikus vallás lesz. Tehát valahol utoljára kerülnek a magyar egyházak. Nem következetes ez az alkotmány a román szó használatában. Használja a román szót, használja a honosított állampolgárt, használja egyszerűen csak úgy, hogy román.

[00:51:05](#)

Na, most az igazi nagy gond az, hogy az 5. paragrafus azt mondja, minden román faji, nyelvi és vallási különbség nélkül élvezzi a lelkiismereti nevelési sajtó, gyülekezés és egyesülési szabadságot és minden jogot és szabadságot, amit a törvény biztosít.

[00:51:23](#)

Tehát itt ugyanazzal a problematikával nézünk szembe, mint 1848-ban Magyarországon. Hogy minden jogot megadnak nekik, azaz mégse. Ugyanis véleményem szerint a kisebbségek joga a jogok egyenlőségét jelenti a faji, nyelvi és vallási különbségek elismerésével. Ami végül is azt jelenti, hogy nem minden jogot meg kell adni, hanem a kisebbségnek akkor vannak meg a jogai, hogyha a saját autonóm intézményei fennmaradhatnak, hogy a saját autóm intézményeit éltetheti. Nem tudom, érthető ez? Hogy mire gondolok? Tehát, hogyha, nem akkor van joga, hogyha ő is a vallását gyakorolhatja, hanem akkor van joga, hogyha ő a református vagy unitárius vallását gyakorolhatja, vagy tegyük fel a katolikus vallást, katolikus vallását gyakorolhatja. Tehát, vagy nem akkor van joga, hogyha ő sajtót írhat, vagy beadványokat adhat ki, hanem magyarul. Vagy részt vesz a politikai intézményrendszerbe, nem akkor van joga, amikor ő is részt vehet, hanem egyszerűen megvan a százalékaránya. Tegyük föl Erdélyben a 25%, ami sohasem volt meg a közigazgatásban. Nem tudom, ez biztosan érthető. Vagy az hogy az iskolákat maga alapíthatja és maga zárhatja be.

[00:52:40](#)

Na, most az alkotmánynál van még egy nagyon fontos pont. Az, hogy az alkotmány faji eredetről beszél. Ez azért fontos, a faji eredet, mert később ebből egy nagyon nagy trükköt lehet csinálni. Szóval ugye az etnikai szónak felel meg a kor terminológiája ez.

[00:53:00](#)

Ez a faji, eredetbeli státusz, ami a 8., 28., 29. paragrafusban jelenik meg. Később lehetővé teszi a névelemzést. A névelemzés lényege a következő: neked van egy neved és az ilyen romános hangzású, tehát például aminek például „u” van már a végén.

[00:53:17](#)

Vagy például a székelyeknél nagyon komoly gond, az, hogy a székelyeknél rengeteg családnév van, ami valójában keresztnév. Tehát például Máté ez egy echte székely név. Hát ez ugye románul ez Mateaş.

[00:53:33](#)

És ugye ezt már lehet, ez már román eredetű valahol, mert román hangzású a név és lehet ezt a gyereket, akit Mateaşnak hívnak, nem beengedni a magyar iskolába, hanem kötelezni arra, hogy román iskolába járjon. Ugyanígy görög katolikus valakinek valamelyik szüleje. Ugye kötelezhető arra, hogy román iskolába járjon, és ez törvényerőre emelkedett a névelemzéssel. Az igazi gond akkor jelentkezik, amikor húszas évek közepétől Iorga kifejti azt az elméletét, hogy a székelyek azok elmagyarosodott románok. Tehát, hogyha, tehát értitek. Ez a tétel arra is jogot biztosított volna, hogy az egész székelységet ilyen névelemzés alapján román iskolába zavarják.

[00:54:18](#)

Jó, na, most néhány rendeletről, ami ekkoriban jelenik meg. '24-ben jelenik meg az állampolgári minőségről. Itt végül is arról van szó, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia állampolgárait Románia hogyan veszi át. Hát most gondoljátok el, olyan gyakorlati szituáció alakul ki, hogy még '39-ben is körülbelül százezer ember van, akinek nincs állampolgársága. A következőkből kiindulva: a kisebbségi szerződés azt mondja ki, hogy az kapja meg a román állampolgárságot, aki 1919. december 9-ig állandó lakhellyel bírt a megszállt területeken vagy elfoglalt területen, vagy ott a születési helye. Ez a kritérium. A román törvény pedig azt mondja, hogy akinek ott van illetősége '18. december 1-ig. Most az illetőség az azt jelenti, hogy négy évig folyamatosan ott lakott a pofa, fizette ott az adót és nem követett el törvénysértést. Na, most ezt már ugye sokkal kevesebben tudják teljesíteni. Azon kívül ilyen követelmények vannak, hogy az állampolgársághoz egy külön jegyzékre kell feliratkozni. De hogy ha tegyük fel, te nem tetted le a hűségesküt, akkor nem tudsz erre a jegyzékre feliratkozni, mert elzavarnak a hivatalból.

[00:55:38](#)

Hogyha például azt mondja neked a román tisztviselő (rengeteget, tehát rengeteg példa van erre), hogy nincs ilyen jegyzék nálunk, akkor nem tudsz feliratkozni. Na, most ez azt jelenti, aztán ez ugye azzal van kapcsolatban, hogy ipart nem válthatsz ki. Ugye gazdálkodni nem is gazdálkodhatsz. Hitelt nem vehetsz föl, mert idegen állampolgár vagy.

[00:55:59](#)

Hát még úgy '26 körül négyszázezer ilyen ember volt. Tehát mondom '39-ben már csak százezren maradtak. Na, most kérheted te a honosításodat, hogy román állampolgár légy és a magyaroknak ugye ezt kellett tenniük. Mindenkinek kérni kellett a honosítását, akit nem vettek fel ezekbe a jegyzékbe, mert nem felelt meg az állampolgárságnak és utána van egy apró kitétele, hogy 10 év próbaidő tartozik a honosításhoz és addig jól kell viselkednie.

[00:56:23](#)

Na, most ekkor jelennek meg '23-ban az iskolai rendeletek. Ezek közé ilyenek tartoznak, hogy állami tanterveket bevezették a felekezeti iskolákban, megtiltják az egyházi iskolákban más felekezeti tanulókat oktatását. Itt a zsidókat teljes mértékben ki akarják zárni a magyar iskolákból, mert a zsidók, azok magyarul beszéltek. És '24-ben jelenik meg az állami elemi oktatásról szóló törvény, ahol két nagyon fontos pontja van. Az egyik a névelmezés, amit már érintettem és ezt keményen el is kezdik csinálni. A másik pedig a kulturzóna rendelet. A kulturzóna rendeletnek a lényege az, hogy Csíkudvarhely, Háromszék, Marostorda, Aranyostorda megyékben román tanítókat keresnek Regátból, akik négy évre szerződnek le oda 50%-kal magasabb fizetésért és kapnak még cirka 10 hektár földet a faluban.

[00:57:22](#)

'25-ben születik meg az új érettségi törvény, aminek az a lényege, hogy az érettségi vizsgán olyan tanárok előtt kell vizsgázni, akik nem tanították a gyerekeket, tehát a felekezeti iskolákba járókat sem. Hát ezek általában, ezt az állam jelöli ki. Ezt általában Moldvából hozzák ezeket a tanárokat, akik egy kumma szót nem tudnak magyarul és eleve utasításba adják nekik, hogy hogy vágják el a magyar gyerekeket. '25-ben az erdélyi felekezeti iskolákban érettségizőknek 33%-a jutott át az érettségi vizsgán, '26-ban 39%-a százaléka, '27-ben 36%-a jutott át. Tehát ezzel az egész magyar középosztályt meg egyáltalán az egyetemre való felvétel lehetőségét megszüntették.

[00:58:13](#)

'25 áprilisában hoznak a magánoktatásról törvényt, ami igazából nem csak a diákokat érinti, hanem inkább a tanárokat. Nem lehet magántanítóképző. Tehát ez azt jelenti, hogy az egyház nem tartott fenn maga tanítóképzőt, amit eddig csinált az egyház, katolikus egyház. Illetve tanári vizsgákat hoznak létre. Tehát, nyelvvizsgákat egyrészt, ahol egyszerűen elbuktatják a magyar tanárokat. Másrészt pedig ilyen tudásszintfelmérő vizsgákat hoznak ilyen fiatal tanárok részére. Ez ugyanúgy, mint a francia minta alapján, ahol szintén elbuktatják a magyar tanárokat. Hát ezt könnyen meg lehet oldani. Például bemegy, ilyen konkrét példák vannak, hogy valaki végzett fizika szakon, az egyetemen, és bement, és akkor a román történelem nagy alakjairól kérdezték őt, akit történetesen valami székely neve volt, valami Pál, Sándor vagy valami ilyen neve volt. Nem sok köze volt hozzá, másrészt ezzel megakadályozták, hogy Magyarországról egyáltalán visszajöhessenek azok, akik Magyarországon tanulnak egyetemeken.

[00:59:14](#)

Tehát ezzel tönkretették az egész oktatási intézményrendszert. Most én még annyit kell ehhez tudni, hogy ha egy iskolában nincs hat ilyen véglegesítő vizsgát tett tanár, azt az iskolát meg kell szüntetni. Hát, majd amikor oktatásról lesz szó akkor erről. Jól elment az idő.

[00:59:31](#)

Kicsit rákapcsolva, az Országos Magyar Párt tevékenysége hogyan is nézett ki ebben az időben. 1922. december 28-án egyesültek, ugye a Nemzeti Párt, ez a Kós Károlyék pártja. Ugye nem a Néppárt a Kós Károlyék pártja és ez a Nemzeti Párt. És akkor alakul meg az Országos Magyar Párt, ami végig vezeti a magyarságot a két világháború között.

[00:59:56](#)

Ennek a pártnak van egy arisztokratikus vezetése. Hát csupa olyan ember kerül ide, aki a régi rendszerben is valaki volt. Tehát egy Ugron István, az a Monarchia nagykövete volt. A Jósika Samu az meg a felsőháznak volt az elnöke. A Grandpierre Emil az ugye főispán volt, a Jakabffy Elemér szintén országgyűlési képviselő volt. És igazából az Országos Magyar Párt sok mindent nem tudott a parlamentben fölmutatni. A parlamentet arra használták fel, hogy a magyar sérelmeknek egyáltalán a hangot adjanak. '23 júliusában Jósika meghal, akkor Ugron István veszi át az utódlást. Tényleg a Jósikáról el kell mondani, hogy a Magyar Szövetséget miért tiltották be még '21-ben.

[01:00:42](#)

A királynő Kolozsvárra látogat és elmegy, hát ugye színházi előadást tartanak, és ott egy fogadás lesz. És Jósikának elfelejtettek meghívót küldeni. És akkor a Meces(?) ez az ottani Kolozsvári prefektus, román prefektus egy névjegykártyán küldött egy meghívót. És hát Jósika Samu, aki az életének a nagy részét azt a Monarchia udvarában töltötte. Hát ez teljes sértésnek vette, és persze nem ment el erre az estére és ezt úgy vették, mint egy direkt provokációt és megszüntették a Magyar Szövetséget.

[01:01:20](#)

Csak egy ilyen... kitérő igen. Most '23-ra fölismerik azt, hogy szövetségesek nélkül nem megy. Tehát az ország, tehát egyszerűen a parlamentben nem tudnak mit kezdeni a szövetségesek nélkül és szövetségest kell keresni. Most a kisebbségekkel nem tudtak mit kezdeni, mert a zsidók azok cionisták voltak és nem akartak a magyarokkal paktálni. Hiába ők magyarul beszéltek, meg magyar kultúrát visznek(?) satöbbi. A németek pedig kormánypártiak voltak, a liberálisok meg a Nemzeti Pártiak szövetségét keresték, de azok nem ígértek cserébe semmit. Mert ugye itt ez lett volna a poén, hogy mit ígér az a párt, amellyel szövetséget kötünk. És így került az Averescu-féle Néppártra a választás. És '23-ban el is indulnak a tárgyalások. Ugye az Averescuéknak nem volt Erdélybe bázisuk, nekik bázis kellett Erdélybe. És megígért egy bizonyos nemzetiségi föltételeket. Hát nagyjából, amik a gyulafehérvári határozatban is le voltak szögezve.

[01:02:24](#)

Na, most ezek a tárgyalások is azért ezt úgy kell elképzelni, hogy a Goga meg a Gyárfás Elemér a magyar kisebbségnek az egyik vezetője, azok egy suliba jártak Nagyszebenbe, és Gogának a

sógora, a Buksán, az a padtársa volt ennek a Gyárfás Elemérnek. Tehát ezek nem úgy folytak, hogy most a két párt találkozik, hanem hát ezek együtt jártak lovagolni, meg kaszinózni, meg egyéb dolgok. Hát a Gyárfás Elemér az egy bank szindikátusnak volt a vezetője. És hát megbeszélgették ezeket a dolgokat és '23 novemberére létrejött a csúcsai paktum.

[01:03:01](#)

Ami Bukarestben jött létre, de csúcsai paktumnak mondják, mert azt hitték, hogy ott jött létre, mert ezt így titkos paktum volt. Amiben azt szögezik le, hogy a parlamentben egységesen indulnak. Az Averescu-féle Néppárt megígérte az egyházak autonómiáját, a szabad iskolaválasztás, iskolasegély, szabad nyelvhasználatot közigazgatásban. Nyelvhasználat, tehát a közigazgatásnak megfelelő 25%-os részvételt, és így tovább. És ez a, ez '26-ig fönny is állt a csúcsai paktum. Na, most közben rájönnek, hogy a parlamentben nem sok mindent lehet kezdeni és a húszas évek közepén '25-ben elkezdnek arra törekedni a magyarok, hogy bekerüljenek a helyi képviseletre.

[01:03:50](#)

Na, most a közigazgatási választásokat '26 februárjában tartják, és ugye Romániában az a, az volt a szokásban, hogy amelyik kormányt kiírta a választásokat, a választásokon mindig az nyert. Na, most ezt a közigazgatási választásokat a liberálisok írták ki, és ugye ezt jól tudták a magyarok. Ezért felbontották az Averescuékkel a csúcsai paktumot és a liberálisokkal indultak közösen a választásokon. Úgyhogy negyvenkilenc erdélyi városból harmincban sikerült is a magyaroknak elérnie a megfelelő pozíciót.

[01:04:26](#)

Ez mind rendben is lett volna, csakhogy '26 nyarán kiírták a rendes választásokat, és közben kiderült, hogy a Brătianuéknak vannak bizonyos kis pénzügyeik, tehát korrupciós ügyekben vettek részt és ezért a király őket lemondatta, és helyette Averescut nevezi ki. Azt az Averescut, akivel fölbonították a paktumot.

[01:04:48](#)

Hát akkor ugye más nem volt, mint az Ugron István lemondott az Országos Magyar Párt elnöki tisztjéről, mivel ő mondotta fel a paktumot és kinevezték Bethlen Györgyöt az Országos Magyar Párt vezetőjévé. És ő megkötötte Averescuékkel újra a régi paktumot, és a választásokon már együtt indultak. Úgyhogy a választásokon, ami valamikor nyáron zajlott le. Azt hiszem, május 25-én zajlottak le a választások, így 15 képviselőt és 12 szenátort sikerült beültetni. Hát a román parlament ezt nem mondtam, ez két kamarás volt. Ötvenezren választottak egy képviselőt, százezren pedig egy szenátort.

[01:05:38](#)

Na, most a kormány vállalta azt, hogy még a választások előtt az esküt nem tett közalkalmazottakat visszahelyezik vagy nyugdíjazzák, államsegélyt kiutalják a felekezeti iskoláknak, és a csíki magánjavak ügyét intézik. Na, most a csíki magánjavak ügye az mindig vissza fog térni. Röviden arról annyit, hogy a havasok az ugye székely közösségi birtoklásban voltak. Ez azt jelentette, hogy mit tudom én a borszékieknek volt hatvanezer holdnyi erdejük. És itt a legeltetés, satöbbi, mindent ők szervezték. Most a csíki magánjavak ez a még Mária Terézia által a határőrezrednek adott, azt hiszem 60 valahány ezer hold volt, amit a földosztáskor elvettek tőlük. Mondván, hogy ők a '48-as szabadságharc környékén, mivel magyarokhoz álltak, ezt a császári ház ezt felfüggesztette, de '68-ban ők visszakapták ezt a részt. Most az igazi gond az, hogy Naszódnak volt egy ugyanilyen jogállása, a román határőrezrednek és az végig megmarad.

[01:06:42](#)

És egyszerűen elvették ezt a csíki magánjogokat, ami tizenötezer családnak a megélhetését biztosította és végig a Népszövetségnél emiatt perlekedtek és egy döntő kérdés ez a csíki magánjavak kérdése. Hát ezt úgy kell elképzelni, hogy Csíkszeredától Csíkszentdomonkoson át föl, egészen a Fehér-mezőig, az Egyes-kőig(?) az a terület, ahol a csíki magánjavak területe. És hát ebben rengeteg épület, rengeteg iskola, kórházak beletartoztak és így tovább.

[01:07:09](#)

Na, most amikor sikerültek a választások, akkor a Nemzeti Parasztpárt és a Liberális Párt óriási propagandába kezd magyarok ellen. Hogy ugye ők paktumot kötöttek és elárulták Erdélyt, mindent, elárulták Európát, Averescuék mellett álltak ki. És nagyon fontos, hogy így terelték a kisebbségi kérdést pártpolitikai síkra.

[01:07:34](#)

És ezért van az, hogy Averescuék semmit nem tudnak lépni. Tehát ők sem állnak ki azért annyira a magyarok mellett, de ugye a minisztériumok tele vannak a liberálisok embereivel, ők telerakták azokkal, illetve a belügyminisztérium, kultuszminisztérium, és egyszerűen kiadják a rendelkezéseket és a minisztériumok elszabotálják. Úgyhogy ennek a paktumnak, amit megkötöttek, végül is nincs eredménye. Annyi, hogy 15 képviselőt sikerült bejuttatni a parlamentbe.

[01:08:07](#)

Na, most '27-ben a király megbetegszik és meg is hal és akkor egy régens tanács vezeti az országot. Közben meghal Ion Brătianu is akiről eddig szó volt, és hát átveszi az uralmat az unokaöccse a Vintilă Brătianu, aki egy évig lesz hatalmon.

[01:08:30](#)

Hú, na, most ő akkor lemond és kiírnak újra választásokat. '27-ben újra választásokat rendeznek, ahol a magyarok a szászokkal indulnak. Ugye az öreg liberálisok, Ducáék(?), illetve a Maniu javasolja azt, hogy ne keveredjenek bele a pártpolitikai ügyekbe, és induljanak a németekkel együtt és 8 képviselőt sikerül bejuttatni a parlamentbe. Tehát ez volt a második korszak az öt korszak közül, amit az elején említettem.

[01:09:01](#)

A harmadik korszak az '28-tól '33-ig tart, függetlenségi korszak. '28-ban lemond Brătianu és decemberben végre tartanak Romániában egy olyan szavazást, ahol korlátozások nélkül lehet szavazni. És az Országos Magyar Párt ezen egyedül indul. Hát egyrészt azért, mert a németek a területi elhelyezkedésük miatt nekünk mindig a kormánypárttal kell indulniuk, mert ugye laknak Besszarábiában, Bukovinában, Székelyföldön és a Bánátban, és ezek különböző pártoknak a területére esnek. És hát ezért megint a kormánypárttal indulnak. Mindenesetre a magyaroknak így, hogy egyedül indulnak, 16 képviselőt sikerült bejuttatni a parlamentbe és a Nemzeti Parasztpárt után, tehát a Maniu-féle párt után ők lesznek a másodikok a parlamentben. Második legnagyobb párt. De ez igazából nem jelent semmit. Most annyi történik a parlamentben, hangulatváltozás, hogy már nem a nemzetiség ellen támadnak a különböző parlamenti pártok, hanem az Országos Magyar Párt vezetését támadják, hogy az arisztokratikus, hogy az összeszűri a leveit Magyarországgal és így tovább.

[01:10:14](#)

Na, most a magyarságnak sérelmes törvényjavaslat közül csak egyet említenék. 1929-ben kötik meg a konkordátumot Róma és, tehát a Vatikán és Románia között. Ennek a lényege micsoda? Az, hogy megszüntetik, összevonják a nagyváradi és a szatmári püspökséget és a bukaresti érsekséget, ami összesen huszonhat plébániát tartalmaz, vagy huszonhat plébániát tömörít. Ha azt az érsekséget Gyulafehérvár mögé emelik.

[01:10:46](#)

Szóval ennek a '29-es konkordátumnak ez az egyik legnagyobb pontja. De erre majd visszatérek. A görögkatolikus és a latin szertartású katolikusok vagyonát összevonják. Ez megint nagyon fontos azért, mert amikor '48-ban megszüntetik a görögkatolikus vallást Romániában, ugye az egész vagyon átkerül az ortodoxok kezébe.

[01:11:07](#)

A harmadik ilyen dolog az, hogy működik egy katolikus státusz, amiről majd később még szó lesz, ami nagy vagyonokat kezel. Ezt nem említik ebben a konkordátumban és így nem lesz jogi személy. Most miért fontos az a bukaresti érsekség problematikája? Azért fontos, mert ezzel a bukaresti érsek az mintegy jogot gyakorolhat, beleszólhat abba, hogy Gyulafehérváron ki lesz a püspök.

[01:11:36](#)

Tehát a jelen pillanatot gondoljuk végig. Antal Jakab, a gyulafehérvári püspök haldoklik. Meg fog halni néhány... nem is fog meghalni, de biztos júniusig le fog mondani. Ezek után most ki akarna, több ember van a cím [...] plébánosa, a brassói Szent Mihály plébánia papja, Bálint Lajos a helyettes, akik Márton Áron tanítványok voltak, ezeket akarják kinevezni a püspök helyére.

[01:12:03](#)

A románok pedig azt akarják elérni, hogy a püspöki helyet ne töltsék be. Mert hogyha nem töltik be a püspöki helyet, csak a segédpüspökségi jogcím marad meg, akkor Bukarest az egész püspökség ügyébe beleszólhat. Konkrétan tehát abba, hogy a gyulafehérvári teológián kik fognak tanítani és kiket vesznek föl.

[01:12:23](#)

Tehát az nem mindegy, hogy csángókat vesznek föl, vagy magyarokat vesznek föl. Az nem mindegy, hogy Iaşiból(?) hány ember helyeznek át papot, tegyük föl az erdélyi egyházmegye területére, ami már elkezdődött Naszódon és másutt, ahol magyar katolikus közösségekbe áthelyeznek egy magyar nevű csángó papot, aki Iaşiban(?) végzett és egy szót sem tud magyarul. Tehát ennek a konkordátumnak, visszatérve, tehát ennek itt van igazából az egyik következménye.

[01:12:55](#)

Na, most a másik ilyen fontos dobása a liberálisoknak a közigazgatási önkormányzatnak a megszervezése. Hogy nem [...] a Nemzeti Parasztpártnak, mert ugye a liberálisok mindig centralizálni akarnak Romániába, a Maniuék pedig Erdélynek a sajátosságai miatt, ők mindig decentralizált akarnak. És Maniuék írják ki ezt a községi tanácsi választásokat, ahol a magyarok simán elérik a 25, illetve 28%-ot. Tehát itt ilyen tanácsosokat választanak, tehát olyan, mint nálunk most a tanácstagszerű valami, hát ennél kicsit azért magasabb.

[01:13:33](#)

Tehát a magyar tanácsosoknak a száma Erdélyben eléri átlagban a 25%-ot. Csakhogy hoznak egy nyelvrendeletet. Ez a hírhedt Dobrescu nyelvrendelet, ami azt mondja ki, hogy a tanácsban a jegyzőkönyvet nem vezethetik magyarul, és hogyha valaki magyarul szólal föl, akkor az egész tanácsülés az megsemmisül. Na, most ez a provokációnak is lehetőséget adott, ugyanis hát ott azért még olyan román figurák ugráltak, akik perfekt beszéltek magyarul. Tehát bárki megszólalt magyarul, kész, az egész tanácsülésnek vége. Másrészt pedig a magyar tanácsosokat még az idősebbek közül kerültek ki, akik jó, megtanultak románul, de nem, hát nem tudtak még egy vitában részt venni. Tehát azért itt nagyon komoly probléma van. Persze ebből a Dobrescu nyelvrendeletnek ez a furcsa ironiája, hogy a tanácsok azonban nem alakultak meg, hanem továbbra is intéző bizottságok igazgatták a városok ügyeit. Tehát olyan intéző bizottságok, akit

a kormány nevezett ki. Tehát megtartották ezeket a közigazgatási választásokat, de semmi sem történt valójában.

[01:14:36](#)

Na, most ebben az időszakban már elindul ez a politikai hisztéria, amit már említettem, és ennek az egyik jelentős pontja az, hogy váratlanul 1930. június 7-én Károly hazaérkezik. Na, most hát annyit kell tudni, hogy Ferdinánd fia, Károly és Mihály vagy Miklós, elnézést. És Károlynak van egy fia Mihály. Most Károly '25-ben összeköltözik egy rossz nővel, egy Lupescu nevű hölgygel, és ez igazából nem nagyon tetszik senkinek Romániába, és ők elmenekülnek Párizsba. Akkor Brătianuék '26-ban ráveszik Ferdinándot, hogy fasszák már meg a trónörököségi jogától a Károlyt, és ezt meg is teszik. Úgyhogy a trónörökös Károly fia Mihály lesz. Csak hogy Mihály még kiskorú, ezért egy régies tanácsot kell létrehozni, amikor Ferdinánd meghal '27 nyarán és ebbe a régens tanácsban mondanom se kell, hogy persze Brătianu emberei vannak benne.

[01:15:31](#)

És ez egy óriási meglepetés, amikor Károly hazaér. Na, most Károly azért érkezhett haza, mert a hadsereget már megnyerte magának, tehát a hadsereg támogatta őt és gyorsan a nemzetgyűlést visszahelyezi jogaiba. Ugye ő lesz a király, Maniu lemond, több váltás van. Lemond, aztán mégis vissza, megint lemond. Elég az hozzá, hogy a király ezt megunja, és '31 áprilisában Nicolae Iorgát nevezik ki miniszterelnökké. Most nem tudom, Iorgáról mennyit hallottatok vagy mennyit kell erről beszélni. Tehát egy Iorga egy Szekfű Gyulának és egy ilyen Thaly Kálmánnak a keresztezése olyan értelemben, hogy egyrészt a nemzetnek a vezető ideológusa és a nemzet historikumának tényleg tupírozója is egyben. Hát gondolatok el, egy olyan pofa, aki kétezer könyvet írt élete során.

[01:16:22](#)

Hát persze itt vannak némi átfedések, meg hát nála egy csata leírása a virágok illatának leírásával kezdődik, tehát klasszikus, ilyen dolog. És hát ő az, aki kitalálja, hogy a székelyek, azok valójában románok a dákoromán kommon(?) tanítás minden ellenfelét szinte elhallgattatja. A '30-as években meginduló társadalmi vitákban is elég keményen odamond a Gusti iskolának vagy a Stahléknak, tehát a Rădulescu-Motrunak, aki egyfajta európaiságot képvisel, és Stahl elmondja, hogy hát azért meg úgy, hogy mi Európában a leglatinabb latinok és a többi, satöbbi.

[01:16:58](#)

Szóval, ez a Iorga, aki egyébként egy tényleg egy óriási tehetség alakít kormányt. Hát kisebbségekkel kapcsolatban mit csinál? Kinevezi Brandsch Rudolfot kisebbségi alminiszternek. Na, most ez a Brandsch Rudolf, ez egy szász pofa, aki az egész medgyesi csatlakozást megszervezte, utána őt kizárták a Szász Népközösségből.

[01:17:18](#)

És ez arról híres ez a pasas, hogy már a monarchiában rettentő mód utálta a magyarokat. És a magyar vezetőket kifejezetten utálta, állandóan följelentgette őket, és hát ugyanezt folytatta Romániában is, ahogy a fáma szólt. Mellette Vitai Árpádot kinevezte miniszteri szaktanácsnoknak, de hát ennek semmiféle jga nem volt.

[01:17:37](#)

Most mit intézkednek? Ugye hát akkor van a gazdasági válság is és nagyon, két legfontosabb intézkedése. Az egyik az, hogy az állami elemi iskolákban ezentúl a tanítók fizetésének felét a község fizeti. Tehát eddig csak az volt, hogy a község tartja az iskolát, de a tanítónak a fizetését a román tanítók fizetését abba az iskolába, ahova senki se jár, vagy bekényszerített gyerekek járnak, ugye eddig az állam fizette, most már a falu fizeti annak is a fizetésének a felét, ami ugye 50%-kal magasabb, mint az egyházi iskolában tanító tanítónak a fizetése, aki valójában tanítja a gyerekeket.

[01:18:11](#)

Tehát ez az egyik ilyen kisebbséget sújtó rendelkezés, a másik pedig 1932 áprilisában az adósság konvertálásáról egy törvényt hoznak, ami azt jelenti, hogy a 20 holdon felüli vagy a 20 holdon aluli birtokoknak az adósságának az 50%-át, tehát a felét egyszerűen eltörlik, és a többi pedig 30 év alatt kell 4%-os kamattal visszafizetni. Tehát ez egy óriási könnyebbség volt a teljesen eladósodott románság számára. Hát ugye a földosztáskor, ott egy olyan 2.150.000 román kapott földet. Vagy nem, hülye vagyok 217.000-en kaptak földet. Elnézést [...]

[01:18:54](#)

217.000-en kaptak a románok közül földet, de nem volt se szaktudásuk a románoknak, se eszközük, ezért ugye a banknak teljesen eladósodnak és ugye újra a bankok vásárolják föl, tehát a román bankok vásárolják fel a földet. Na, most ezzel az adósság [...] elengedik nekik az adósságot. Csakhogy van ebben is egy fifika, hogy azt mondják, hogy ezt az adósság elengedést a román nemzeti bank és a román bankok végzik. A kisebbségi bankok meg hát, nekik elúszott a pénzük.

[01:19:24](#)

Tehát ezek a csíki bankok ez a Magyar Hangya Szövetkezet, satöbbi, satöbbi. Hát nekik elúszott. Hát a kisebbségi bankok nem kapnak állami térítést. Ezek után miután meghozták a rendeletet.

[01:19:35](#)

Na, most a magyarság politikai életébe még van itt egy esemény, amire csak fölhívom a figyelmet, hogy '32 januárjában Szpektátor néven ugye Krenner Miklós ír az Ellenzékbe, ami

Bánffy Miklósnak a napilapja egy cikket, amelyben azt javasolja, hogy félre kellene tenni a politikai harcot, közeledjünk Iorgáékhoz és akkor hátha többet tudunk elérni a románoktól. Most ezt Bethlen György egy az egyben visszautasítja, mondván azt, hogy az Averescuék alatt, tehát '23-tól '27-ig abszolút nem fordultak valamelyik közösség, vagy a Népszövetséghez, mégis ugyanolyan rendeleteket hoztak meg és ugyanolyan súlyos rendeleteket hoztak meg velünk szemben. Most, amikor ugye a Népszövetséghez fordulunk és állandóan a külföldi közvéleményt elárasztjuk azzal, hogy hogy mik történnek Romániában, nehogy már ezt abbahagyjuk. Tehát nincs értelme egyszerűen egy ilyen moratóriumot a közeledés érdekében létrehozni, mert ezt először a románoknak kellene megkezdniük.

[01:20:34](#)

'32-ben Iorga is lemond, egyszerűen belebukott a kormányzásba és Vaida-Voevod veszi át a miniszterelnökséget. Az ő politikája az, hogy a magyarságot megpróbálja megosztani. Egyrészt létrehoz egy Magyar Gazda Szövetséget, ami széjjel(?) támadja az Országos Magyar Pártnak a vezetését. Másrészt pedig egy gazdasági megszervezést hirdet. Hát, de ez valójában nem csinál semmit. Másrészt pedig ez a Brandsch Rudolf újra össze akarja hívni a kisebbségi pártokat. Tehát egy ilyen tanácskozást akar létrehozni. Ezt az Országos Magyar Párt visszautasítja azzal, hogy az adminisztrátor kinevezésébe ők nem szólhattak bele, és csak akkor hajlandók ezen a Bethlenék részt venni, hogyha a Magyar Gazda Szövetség nem kap erre meghívást.

[01:21:20](#)

Hát ez volt a 3. korszak, a 4. korszak az a revíziós harc korszaka, ez a 4. korszak. '32 őszén megint Maniu alakít kormányt. Az első lépés az, hogy megszünteti ezt az egész kisebbségi miniszterséget és az ügyek vitelét, tehát a kisebbségi ügyeket Servan(?) Mihályra bízta. Aki egyébként szegedi születésű és Szegeden járt suliba, tehát olyan ember, aki tisztában van a dolgokkal. Erre az Országos Magyar Párt egy hét fejezetből álló emlékiratot nyújtott be a Szervan(?) Mihálynak, amiben kéri a közigazgatásban a magyar nyelvhasználat bevezetését, a törvények és rendeleteknek a magyar nyelvű megjelölését, akkor magyarul tudó bíró kinevezését, önkényes névrománosítás megszüntetését, iskolai állami segélyek biztosítását, a politikai célzatú iskolák és óvodák megszüntetését, a felekezeti iskolák nyilvánossági jogának megoldását és a csíki magánjogok ügyének intézését. Ami állandóan népszövetségi ülést kérnek, a románoktól is kérnek, és nem történik semmi a dologgal kapcsolatban. Közben a csíki magánjogokat ugye az állam kezelésbe vette, és azt bérbe kiadta a román bankoknak, na, most azoktól a bankoktól megint bérbe lehetett venni. Tehát ez egy ilyen csíki-csúki dolog volt.

[01:22:42](#)

Közben Magyarországon Gömbösnek erősödik a legitimista propagandája, és ezzel szemben Romániában létrejön az Antirevizionista Liga, ami minden köztisztviselőt tömörít, és a magyar, hogy a sors iróniája az, hogy a magyar tisztviselőknek is be kell rendszeresen fizetni a tagdíjat.

Ez egyben egy óriási biznisz az Antirevizionista Liga vezetőinek, mert itt is kiderült, később sikasztásokra került sor és így tovább.

[01:23:06](#)

Most közben '33-ban egy példaértékű dologra kerül sor, mégpedig egy jugoszláv-román szerződésre, '33 márciusában, ahol megegyeznek abban, hogy a Bánságban a gyerekek, tehát a tanító az iskolában a gyerekek nem azonos anyanyelvű vallású és nemzetiségű, tehát szerb lesz. A gyerekek nemzetiségét a szülő választja meg, nem pedig a hivatal dönti el. És ami a legmegdöbbentőbb az, hogy jugoszláviai tankönyvek és tanárokat alkalmazhatnak a romániai bánságbeli iskolákban.

[01:23:40](#)

Most ezen fölbuzdulva, hogy a magyarok kérik, hogy hát talán a magyar állammal is lehessen egy ilyen szerződést kötni, amiben persze nem mennek be. Ellenben így megerősödik a székely autonómia gondolata és az Országos Magyar Párt először fölveszi a programjába a székely autonómia gondolatát, ami már ugye a békeszerződésekben is, vagy a kisebbségi szerződésben is szerepel. És ennek a lényege az lenne, hogy elsősorban egy ilyen kulturális és nyelvi autonómia lenne, plusz az, hogy az egész közigazgatás teljesen magyar kézbe kerüljön.

[01:24:12](#)

'33 őszén Maniu megbukott, Duca ez a liberálisok egyik vezetője, tehát a liberálisoknak van egy elválás, volt az öreg liberálisok a Batthyány halála után őket Duca vezette, a fiatal liberálisokat pedig a Vintilă Brătianu.

[01:24:28](#)

De a Ducának nagyobb összeget, egyszerűen abba a bankéletben nagyobb befolyása volt, több pénze volt és egyre több értéket(?) tudott mozgatni. Úgyhogy a liberális számára ezek az öreg liberálisok maradtak fönt és ugye '33 őszén a Maniu megbukása után vagy lemondása után Luka veszi át a hatalmat, akit azonban karácsony után Szinajában meggyilkolnak. [...] gyilkolja meg.

[01:24:57](#)

És ezek után bevezetik az ostromállapotot. Most itt kezdődik igazából '33-tól egészen '40-ig szinte végig ostromállapot van. Most az ostromállapotról annyit kell tudni, hogy Erdélyben is voltak ostromállapotok a húszas években, kivált a határ mentén. Tehát a határ melletti ilyen politikai életet azzal próbálták fékezni, hogy végig ostromállapot volt, tehát ez a Szatmártól Temesvárig vezető vonalban. Hát ilyen, rengeteg jogszabály van erre vonatkozólag, de több környék [...], de végig ilyen ostromállapottal intézték el a belpolitikai életet.

[01:25:29](#)

Most először Angelescu lesz, aki hozta például az elemi iskolákról szóló törvényt, az lesz a miniszterelnök, utána pedig Tătărescu. Na, most hát ez a Tătărescu ez azért érdekes, mert ekkor következik be tényleg az a négy év, ami a magyarság történetében az egyik legsúlyosabb.

[01:25:43](#)

Mik történnek? Megjelennek, a sajtó szerint cenzúra újra erőre kap sajtóperek és mindig azok ellen indulnak sajtóperek, akik a román-magyar közeledést szorgalmazzák. Nem engedik a magyar helynevek használatát. És ekkor alakult ki ez az ilyen elnevezés, mint kincses fővárosunk, Pece-parti Párizs, meg egyéb ilyen, akkor a halom alján lévő metropolisz meg egyéb ilyen megfogalmazások akkor alakulnak ki, [...] Kolozsvárról van szó, Nagyváradról, Brassóról.

[01:26:19](#)

Most a tanárokat következőképpen intézik el a magyar iskolákban. Egyrészt a fiataloknak **[felvétel megszakad]**

[01:26:46](#)

De magánoktatási törvénnyel szemben kifejezetten, mert ugye a magyar, magánoktatási törvényben teljes mértékben eltörlik. Tehát a magyar iskolákat, amelyeknek nagyfokú önkormányzatuk volt, besorolják a román iskolarendszerbe, és ez ellen tiltakoztak. Na, most ezt a magánoktatási törvényt a közoktatási miniszter '25 tavaszán megismerteti a magyar egyházfőkkel, akik 19 pontos változtatást, ezt próbálnak kieszközölni, ami nem megy. Ezért beadnak egy referendumot(?) a Nemzetek Szövetsége előtt, elé, és ugye a románok is akkor gyorsan írnak oda egy petíciót, amelyben arról írnak, hogy egyszerűen megmagyarázzák a bizonyítványukat egyik oldalról, a másik oldalról meg azt írják, hogy megegyezés jött létre a magyar egyházak és közöttük, tehát kialakult egy kompromisszum. És ezt úgy veszik a Genfből hazatérő magyar képviselők is, tehát a romániai magyarság képviselői, hogy rendben van, hát akkor ők elfogadták a mi javaslatainkat és várják a magának a pesti törvényeknek a megjelenését, amit aztán be is terjesztenek a parlament elé. December 25, tehát '25 december 22-én ilyen karácsonyi ajándékként, és kiderül, hogy ebből a Genfben is megírt választásokból semmi sem igaz, gyorsan megszavazzák és kész, elfogadták a magánoktatási törvényt. És ezt ugye bojkottálni sem lehetett. Na, most egy másik taktika volt, hogy külföldi egyházi küldöttséget hívtak meg a magyarok, mindenfélét, [...], végig vitték Erdélyen és ezek óriási jelentéseket írtak. De hát ezeknek semmiféle hatása nem volt.

[01:28:24](#)

Na, most még egy dolog, amire szeretném fölhívni a figyelmet. Az, hogy volt az előadáson arról szó, hogy '23-ban kötnek egy csúcsai paktumot, ahol mindenféle dolgokban megegyeznek az Averescu-féle párttal. Hogyha az Averescu-féle párt jut hatalomra, akkor ő majd az

iskolákban egy bizonyos engedményeket fogadni. Tehát a magán, visszaad egy csomó magyar iskolát, államsegély és így tovább. Nos, amikor az Averescu-kormány hatalomra jutott, akkor a Petroviczi(?) az kidolgoz egyrészt egy ilyen közoktatási reformtervet és benyújtják a magyar egyházak elsősorban, meg az Országos Magyar Párt a követeléseiket, de közben ő elutazik gyógyüdülésre és a minisztérium munkatársai egyenesen elszabotálják a dolgokat és itt van egy olyan csiki-csuki játék, hogy az iskoláknak a nyilvánossági jogát tehát a magyar egyház is felmerül nyilvánosság nyelve évente hosszabbítják meg.

[01:29:24](#)

És valamikor egy évig kell várni arra, hogy az az évi nyilvánossági jogot meghosszabbítsák, és ezért tehát állandóan egy ilyen Damoklész kardja ott lebeg az iskolák fölött az állandó bezáratásnak a lehetősége. Hogy ha a nyilvánossági jogukat elveszik, akkor sokkal nehezebb az egész vizsgáztatási procedúra, és például Aradon is volt egy ilyen nyilvánossági jog nélküli iskola, amivel az történt, hogy a diákoknak az 50-60%-a átszökött Magyarországra.

[01:29:57](#)

Átszökött Magyarországra és ez az iskola előbb-utóbb fölszámolódik, hogy ha nem kapja meg ezt a nyilvánossági jogot, ami azt jelenti, hogy bizonyítványt adhat ki, illetve oklevelet. A másfajta is nyilvánossági iskola vagy nyilvánossági jog nélküli iskola elküldi a tanulóit egy másik iskolába osztály-vizsgázni, utána pedig onnan [...] vizsgát tenni, tehát érettségi vizsgát tenni.

[01:30:22](#)

Hát én ennyit szerettem volna mondani ma este. Nem tudom, hogy van-e kérdés vagy. Mennyire volt fogható a dolog? Általános témákat felhúzható dolgok, hanem ebben rengeteg apró kérdés van. És hát egy ilyen szisztematikus dolog, tehát lehet, hogy ennek ez a téma is sokkal jobban feldolgozható. Olvassatok utána. Hogyha most, bár születtek erről a tanulmányok, legutóbb a Történelmi Szemlében jelent meg a Balogh Júliának egy ilyen tanulmánya erről, hát erről a Balogh Júliáról most minden rosszindulatúság nélkül, aminek én nem vagyok azért hiányában, meg hogy ez az ő a Csoóri Sándornak a felesége.

[01:31:01](#)

Csoóri Sándornak a felesége és hát ő írt egy ilyen tanulmányt a román kormányzatok iskola politikája vagy román kormányzat iskola politikája 1918-1948 között, ahol egy húsz oldalba mindent próbált belesűriteni. Reformot, szóval mindenféle dolgot, de nem igazából egy eredeti tanulmány, tehát ilyen elementáris dolgokról azért nem kell, inkább ilyen fölsorolásszerű és összeollózása a szakirodalomnak, de nem újragondolása.

[01:31:35](#)

Kérdező 1: [...]

[01:31:41](#)

Hát a nem tudom, mennyire tudtam én ezeket a '48-ig nem, mert azért '45 volt, meg hát '40-ben van egy ilyen cenzúra, de egy olyan koncepció van, hogy homogenizálni a levegőt(?). Tehát a lényege arra megy ki, hogy a Brătianu kormány úgy gondolja, hogy itt egy egységes nemzeti államot kell létrehozni és a nemzeti kisebbséget el kell szigetelni. A nemzeti kisebbség az irredentizmusnak a magját hordozza magában. Most Romániában ugye több ilyen koncepció van, de a legfontosabb az, hogy mindig a homogenizációra törekszenek, tehát amikor a román ugye megvalósította a nagy Románia álmát.

[01:32:13](#)

Besszarábiát és Erdélyt is megszerezték. Akkor nem egy belső ilyen intenzifikációra került sor, mint nálunk még Trianon után vagy '56 után vagy '68-ban, tehát hogy mélyére ásnak, a történelmi problémákat fölszámolni, kibeszélni róla meg minden. Hanem hogy belül egységesíteni, és ez a homogenizáció volt, ami az iskolára is rányomta a hatását. Na, most ezzel így van, egy másik ilyen elméleti dolog, amivel hát kevésbé foglalkoznak Magyarországon. Van egy olyan irányultság, ami több Románia elméleti folyóiratban figyelhető meg a két világháború között, amit úgy hívnak, hogy az etnografikus totalitarizmus. Tehát most a Ceaușescu rendszert, hogyha politológiára akarnám elhelyezni, akkor azt mondhatnám, hogy etnografikus totalitarizmusról van szó. Tehát egy olyan totalitarizmus, amelyek nem a nem a [...], nem a nem az iparosítás a fő belső ilyen integráló ereje, mint a sztálinizmus esetében, hanem az etnográfia, tehát az etnikai kérdés.

[01:33:24](#)

És ennek a, tehát ennek a vonulatnak az egésznek az elirrationalizálódása figyelhető meg a mai szituációban, de ez a '30-as években indul meg. Ezzel az állandó expanzionizmussal. És [...] Tehát ilyen értelemben volt egy ilyen koncepció. És mondom, hogy a kezdetben egy olyan koncepció volt, hogy a magyar iskolákat redukálni, egy arányszámoknak megfelelő szintre, de utána ezt a Brătianu felváltotta egy kifejezetten ilyen magyarellenes, hogy a magyarokat kivenni egyszerűen a, megszüntetni azt a különbséget, hogy Erdélyben végül is a kultúrnemzet, ugye az a Magyarországon volt, tehát a városi polgárságnak a nagy része az magyar volt. Tehát még a negyvenes évek végén is a 49 erdélyi városból, a többséget a magyarok képezték, tehát a városokon belül is rengeteg magyar többségű város volt. Ez aztán a '60-as, '70-es években szűnik meg igazából. Nem tudom, kielégítő volt-e...

[01:34:27](#)

Mert, tehát annyi látszik, hogy [...]

[01:34:33](#)

Akkor ez volt az általános, tehát nem volt egyszerű ellentmondásos.

[01:34:43](#)

És épp hogy úgy mondjam minden emberen. [...]

[01:34:50](#)

Meg hát pedig rengeteg kormányváltás [...]

[01:34:54](#)

De ebben egységesek voltak azért, hát, amikor kellett, akkor tettek ilyen látszat-megoldásokat.

[01:35:03](#)

Hát a Nemzetek Szövetsége felé, vagy amikor '38-ban már nagyon félek attól, hogy Horthy(?) csapatai bevonulnak oda, akkor megtették ezt a kisebbségi statisztika [...] baj volt(?), hogy nem volt törvényerejű. Tehát nem rendelkezett törvényerővel [...] Ez olyan, mint hogyha [...] valaki hivatkozik és megjelenne, vagy az országgyűlésbe valaki valamit elmondott.

[01:35:30](#)

Kérdő 2: Az erdélyi románság számára mennyire volt káros az iskolapolitika? Illetve voltak-e komoly különbségek, mondjuk a századfordulón, az erdélyi román iskolák, illetve a regátbéli román iskolák között, és hogy nem [...] voltak? És hogy az erdélyi románokat hogy érintette az, hogy ők mondjuk most nem tudnak németül és magyarul tehát rész egyértelműen jónak léptették(?), vagy pedig náluk is előkerült(?) [...]

[01:36:05](#)

Egységesen ezekről nem lehet beszélni, tehát az biztos, hogy a monarchiában működő középiskolák meg az egyetemeknek a színvonala az jóval magasabb szintű volt. Már csak azért is, mert az itteni egyházi iskolákban tanárok tanítottak. A Romániában pedig alacsony szintű volt maga, mert a néptanító mindennel foglalkozott a faluban. Legutoljára foglalkozott a szövetkezet szervezéssel, az adók behajtásával, a tyúk számlálással, satöbbi és ezek közül egy volt, hogy ő az iskolában is bejárt tanítani.

[01:36:40](#)

És [...] nem volt ilyen magas. Másrészt meg azt látni kell, hogy az erdélyi elit, tehát az erdélyi román elit. Tehát ezek a kolozsvári okos fiúk, akik meg az aradi okos fiúk ezek mind magyar gimnáziumokba jártak, magyar katolikus gimnáziumokba jártak. Na, most ez azt jelenti, hogy ugye a görögkeleti és görögkeleti egyház elsősorban nem volt tanító egyház, mint a katolikus és a református egyház. Ez azt jelentette, hogy nem kaptak olyan magas ilyen képzést a papok sem, tehát hát ugye ez egy klasszikus dolog, hogy rengeteg írástudatlan pópa volt Oroszországban és még Romániában is, akik fejből tudták az énekeket meg egyéb dolgokat.

Nem, tehát nem ismerték az írást, amit ez a mi világunkban ugye egy protestáns és katolikus ez egy nonszensz, ilyen nincs. Ez ennyire igen...

[01:37:36](#)

Na, most a románoknak, tehát az erdélyi románoknak a körülbelül a '30-as évek elejéig egy ilyen óriási mobilitási lehetőség volt az erdélyi közigazgatást átvenni. De utána egyre inkább jöttek az ejtőernyősök, tehát akiket a Regátból küldtek és akkor kezdődik egy ilyen román-magyar megbékélés, akkor látják, hogy itt valami megfordult. Tehát itt egy balkanizációról van szó, tehát jön a korrupció, tehát nincsenek azok a demokratikus garanciák, mint a monarchiában léteztek.

[01:38:07](#)

Tehát ez az, amikor Németh László arról értekezik, és nem csak Németh László, hanem van egy csernyivci(?) tanár, jogász, aki arról írt, egy nagyon komoly könyvet, hogy [...] Brassóban legyen Románia fővárosa, ne pedig Bukarestben. Mondván azért, hogy Bukarestben lesz Románia fővárosa, akkor balkanizálódik Románia, de hogyha Brassóban, akkor biztos, hogy európaizálódik. És nagyon jellemző az, hogy például a román üzletemberek is vagy a román [...], a magyar, tehát a '30-as évek végéig, amikor hoznak ilyen magyarellenes törvényeket meg '34-ben egy ilyen munkatörvényt, hogy így meg úgy lehet alkalmazni magyarokat, milyen arányszámú.

[01:38:49](#)

Hát, a műszaki értelmiségnek a jelentős része magyar volt. Tehát a műszakiak(?) az még a mai napig is tegyük föl itt a tehát ezek a [...] falurombolási terveket ezt magyar mérnökök nevéhez köthető. A mai napig is tegyük fel egy a legszabadabb román egyetemen, az architektúrán, az építész mérnöki karon Bukarestben nagyon sok magyar tanár van és nagyon sok magyar diák van. Tehát ilyen műszaki értelmiség [...]

[01:39:18](#)

Vagy például a számítógép témát, ezt Romániában a szászok és a magyarok ellenőrzik. Tehát, hogy nem lehet erről mást mondani. Tehát az ő kezükben van ez az egész téma. Információk meg minden. Tehát volt egy ilyen dolog és mondom, hogy ez így megosztottak ezek a dolgok és nagyon erősen kimutatható az a régi román értelmiség, aki még a monarchiában nőtt föl és az új, aki a középiskolában, mert a monarchiában azért a nemzeti tantárgyak nem voltak, nem volt egy ilyen túlmagyarázása, hanem sokkal erősebb voltak a reáltantárgyak. Tehát voltak ugye a normális tantárgyak, tehát a nyelvtan meg egyéb dolguk, de ott még nagyon komoly matematika-, fizikaképzés folyt. És kifejezetten Erdélyben pedig hát erre külön ráálltak(?) és az egyetemnek is volt egy ilyen szerepe.

[01:40:03](#)

Tehát itt állandóan voltak viták az erdélyi románok vezetői között, tehát itt Maniura gondolok és a kintiek között. Csakhogy amikor Maniu átvette a kormányt '28 körül, illetve '30-as évek elején úgyse tudott semmit se tenni, mert a liberális párt tehát a Regát-beli román pártok keresztül vagy rakta tele emberekkel a minisztériumokat. Azt még nem lehetett... egy politikus az a minisztériumon keresztül működik, tehát ez ugyanolyan, mint amikor egy teljesen abszurd példa, hogy Olaszországban éveken keresztül mondták itt Magyarországon, hogy kapitalizmus hogy rohadt Olaszországba, hogy hogy már negyvenvalahányadik kormányuk van és hogy ez micsoda felháborító dolog és épp ez volt a fantasztikus, hogy miközben a kormányok jönnek, meg mennek a minisztériumok működnek. Mert ugye egy ilyen polgári világban a minisztérium az mindig működik.

[01:40:57](#)

És mondom, hogy az erdélyi párt igazából nem tudom nem tudott hatást elérni, mert nem az ő lobbija került be ezekbe a minisztériumokba, hanem igazából ez volt a döntő kérdés. És hát nagyon sok például van egy hát van a Bonilla(?) és van a Csánó(?), úgy hívják az ipsét, aki kifejezetten a kisebbségi kérdést ilyen magyar szempontból fogja föl. Hát rengeteg, az erdélyi újságok azok tele vannak magyar párti dolgokkal, meg ők maguk is így gondolják. Ez abból is tudott megmutatkozni, amit mondtam, hogy '23-ig, míg az erdélyiek kezében van a politikai vezetés, Erdélyben meg egyáltalán országos szinten még nem jönnek a [...]. Ők csak arra törekszenek, hogy egy normális iskolapolitikát alapítsanak, tehát ahol egyenlő rangjuk(?) van a dolgoknak, tehát a románul(?) [...] meg egyenlő iskoláztatásuk van.

[01:41:49](#)

Ennyit tudtam, nem tudom, mennyire [...]. De például most is vannak ilyen, ilyen például a román emigráción belül nagyon elkülönül, akik Erdélyből jöttek és kik onnan. Bár a legzseniálisabb dolgot az a múltkor hallottam. Akkor egy román orvos ment ki Nyugat-Németországba és ott ugye újra le kell tenni a vizsgákat. Csakhogy ott hát eleve a vizsgákon, de azt kell, hogy elismerjék valamilyen formában az orvosi diplomát, amit Romániában szervezett és ott megkérdezték tőle, hogy ő melyik egyetemen szerezte az orvosi diplomáját és mondta, hogy a kolozsvárin. És ott közölték vele, hogy a Monarchia területén, tehát a volt Monarchia területén lévő egyetemeknek a diplomáit, mint vizsgalapot elfogadják. Tehát nem az, hogy elfogadják a diplomát. Mint vizsgalapot, de a monarchia területén kívül, tehát nem a temesvári és a kolozsvári vagy a marosvásárhelyi diplomát, azt már egyszerűen szóba se állnak, tehát nem is vizsgázhat az orvosi diplomájáért. Tehát, hogy vannak ilyen történelmi hagyományok, ami hát, hogyha valaki átmegy Moldvába az [...]. Azt nem lehet, nem lehet túlmisztifikálni ezeket a dolgokat.

[01:43:02](#)

Meg hát azt látni kell, hogy a romániai magyar kisebbség vezetője, azok egy gimnáziumban végeztek az erdélyi, tehát a Maniuékkal meg ezekkel, ezek egy gimiben végeztek, meg hát a

egy Groza, aki a '20-as években, és erről keveset beszélnek nemzetiségi miniszter volt Romániában és nagyon sok kutya intézkedés az ő nevéhez fűződik. Az, hát Pesten járt jogi karra és hát föl volt háborodva, amikor '48-ban, hogy mikor a Magyarországra látogatott és adtak mellé egy ilyen kísért, hogy kísérgesse a városa, és akkor elvitte bulizni a kísért és megmutatta, hogy régen hol volt egyetemista. Tehát egy ilyen viszonyokat azért figyelembe kell venni, és hát a politikai tárgyalások sem úgy mentek, hogy most leültek egy ilyen asztalhoz, hanem ezek mindig összejártak. Ez mindenképpen volt egy mássága ezeknek a koroknak(?). Na, hát ennyi.

[01:44:00](#)

Vagy például egy nagyon érdekes dolog az, hogy a Bajláth(?), a püspök, a katolikus püspök nagyon jóban volt a Ferdinánd királlyal, aki szintén katolikus volt és nagyon sok mindent így tudott elintézni. Tehát a gyulafehérvári magyar püspök, aki nagyon jóban volt a királlyal, és [...], hogy micsoda regulancia(?) volt a magyar kisebbségi sajtóban, amikor Aradra látogatott. Aradon utazott keresztül a Ferdinánd király és ott a város vezetősége ott volt a pályaudvaron és amikor föllépett így a vonat lépcsőjére, megfogta a korlátot(?), ő azt mondta, hogy legyenek türelmesek a mi kisebbségi, a mi szeretett kisebbségeinkkel és intett. Na, most ezeknek akkor két hétig a magyar kisebbség az [...] húzta(?) Ferdinánk királyt, hát hogy ilyet mondott. Hát persze ennek semmi hatása nem volt, mert Ferdinándnak nem volt komoly politikai hatalom a kezében, de hát ez is hozzájárult ezekhez a dolgokhoz, meg állandóan nekimentek el a sérelmek.

[01:44:57](#)

Tehát, ugye ez a politika nem pont úgy játszunk, mint hogy sokszor nézzük, hogy milyen szigorú tárgyalások, hanem mit tudom én egymás között intézték a dolgokat, tehát egy arisztokrácia az mindig arisztokrácia volt. Na, hát ennyi.